

**Protocol d'actuació per a
professionals de l'Educació
social per abordar situacions de
pobresa desapercebuda**

Treball Final de Grau

Andrea Álvaro Gabarrón

Tutor: Xavier Mas Garcia

Grup T5

Juny de 2023

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Grau d'Educació social

Agraïments

- A Marta Fité Avellana, educadora social i professora de la Universitat de Barcelona: per dedicar el seu temps i per donar-me una visió íntegra del rol de les educadores socials; sempre que parlo amb ella em retrobo amb la meva vocació i amb el propòsit real de la meva professió.
- A les participants del Focus Group per donar-me l'oportunitat d'aterrar i compartir la meva idea, per la seva participació, per la seva sinceritat i transparència.
- Al tutor de TFG, pel seguiment i suport que m'ha donat durant el procés, per la disponibilitat que ha tingut i per creure en la meva idea.
- A la meva parella, família i amistats per haver-me acompanyat i escoltat mentre realitzava el TFG.
- Al professorat que m'ha ajudat i orientat amb aportacions a les assignatures del segon semestre de quart, així com a la seva opinió constructiva respecte al producte.

Títol: *Protocol d'actuació per a professionals de l'Educació Social per abordar situacions de pobresa desapercebuda*

Resum

La pobresa desapercebuda fa referència a situacions derivades de dificultats econòmiques, les quals tenen repercussions en diversos àmbits d'incidència (personal, socio-relacional, sanitari, etc.) i alhora, generen estralls en la qualitat de vida. Aquesta situació no només genera processos d'exclusió social i desigualtats, sinó que també impossibilita aspectes com el gaudiment òptim del benestar o la igualtat d'oportunitats.

Generalment, la forma d'abordar la problemàtica se centra molt en els aspectes econòmics, deixant de banda, els socials. És per això, que el present Treball de Final de Grau, busca dissenyar una nova forma d'abordar la pobresa desapercebuda, en clau socioeducativa, per tal que millori la qualitat de vida de les persones que la pateixen. Aquest abordatge es concreta en la creació d'un protocol d'actuació per al professional de l'Educació Social, que li permeti acompanyar a les persones que es troben en aquesta situació, des d'una mirada socioeducativa.

Paraules Clau: Pobresa desapercebuda, mirada socioeducativa, qualitat de vida, protocol

Abstract

Unperceived poverty refers to situations derived from economic difficulties, which have an effect on various areas of impact (personal, socio-relational, sanitary, etc.) and at the same time, worsens the quality of life. This situation not only generates processes of social exclusion and inequalities, but also prevents aspects such as the optimal enjoyment of well-being or equal opportunities.

In general, the approach of this problem focuses greatly on the economic aspects, putting aside the structural and social ones. It is for this reason that this final degree thesis seeks to design a new way of addressing unperceived poverty, from a socioeducational perspective, so that it improves the quality of life of those who suffer it. This approach is concreted in the creation of an action protocol for the social education professional, which allows him to accompany people who find themselves in set situation, from a socio-educational point of view.

Key words: unperceived poverty, socioeducational point of view, quality of life, protocol

Índex

1. Introducció	6
2. Justificació.....	8
3. Objectius del TFG	10
4. Marc teòric	11
4.1. Conceptualització del fenomen.....	11
4.1.1. Context socioeconòmic a Espanya	13
4.1.2. Indicadors del fenomen de pobresa	15
4.1.3. Concepte de qualitat de vida.....	27
4.2. Marc de referència	30
4.3. Paper de l'educació social i abordament actual de SSB	32
5. Desenvolupament del producte	34
5.1. Descripció	34
5.1.1. Marc de referència	36
5.1.2. Objectius del Protocol	40
5.1.3. Destinataris i agents implicats	41
5.1.4. Contextualització del producte	41
5.2. Metodologia	42
5.2.1. Principis metodològics	43
5.2.2. Accions per desenvolupar el producte	43
5.3. Resultats.....	47
5.3.1. Anàlisi dels resultats.....	48
5.4. Elaboració del producte	54
5.4.1. Temporalitat.....	54
5.4.2. Implementació del protocol	55
5.4.3. Recursos necessaris	56

5.4.4.	Avaluació i seguiment	57
5.4.5.	Viabilitat a curt i llarg termini	58
5.5.	Comunicació, promoció i difusió.....	60
6.	Conclusions	61
6.1.	Conclusions tècniques.....	61
6.2.	Conclusions personals.....	62
6.3.	Limitacions	63
6.4.	Conclusions prospectives.....	63
7.	Referències bibliogràfiques.....	64
8.	Annexos.....	69
8.1.	Resultats extrets de l'entrevista realitzada a M.F.	69
8.2.	Guió inicial del Focus Group.....	72
8.3.	Matriu d'anotacions dels resultats del Focus Group.....	73
8.4.	Fitxes resultants de l'enquesta prèvia al FG de les participants	76

1. Introducció

El present Treball de Final de Grau (TFG) de modalitat producció-creació consisteix en la realització d'un producte incident en diversos àmbits d'intervenció propis de l'Educació Social, concretament en el referent a la pobresa i inclusió social.

L'eix central del treball és el terme de pobresa desapercebuda¹, el qual sorgeix de la decisió de crear un concepte acotat i tangible que definís les situacions de pobresa de menys gravetat, poca visibilitat, alta complexitat i gran presència en l'actualitat.

D'aquest concepte, sorgeix un producte pensat per donar una resposta socioeducativa real i individualitzada per a les persones que es troben en situacions com la que el terme especifica: *el Protocol d'actuació per a professionals de l'Educació Social per abordar situacions de pobresa desapercebuda*.

La motivació per realitzar-lo neix d'experiències personals derivades de tenir diverses dificultats econòmiques i de la impotència conseqüent de no saber què fer per millorar la situació econòmica i general. L'interès per fer quelcom al respecte des de l'Educació Social és persistent en el temps, ja que des que es coneix la complexitat i dimensió del fenomen de la pobresa durant la carrera d'Educació Social, es pren consciència de la situació real personal i de la possibilitat de fer quelcom al respecte en matèria socioeducativa.

L'objectiu general del TFG és dissenyar una nova forma d'abordar la problemàtica de la pobresa desapercebuda en clau socioeducativa, per tal que millori la qualitat de vida de les persones que es trobin o tinguin risc de trobar-se en aquesta casuística. En resposta a això, el del producte és millorar la qualitat de vida, des del punt de vista socioeducatiu, de les persones que es troben en una situació de pobresa desapercebuda. A partir d'aquests objectius generals, es despleguen diversos d'específics complementaris a aquests.

¹ La pobresa desapercebuda és aquella situació en la qual les persones tenen dificultats majoritàriament econòmiques, que tenen repercussió en diferents àmbits de la vida, generant així una disminució en la seva qualitat de vida. Per saber més, vegeu l'apartat *Definició pròpia de pobresa*.

El resultat final és el producte de diverses accions, entre les quals destaquen la revisió bibliogràfica, la recollida d'informació mitjançant diverses tècniques de recollida d'informació i l'anàlisi de la informació obtinguda i la interpretació i organització d'aquests.

Dit això, aquest s'emmarca com un recurs complementari a l'abordament actual de situacions relatives a pobresa, a la ciutat de Barcelona. Més concretament, en els serveis socials d'aquesta. Al ser una eina socioeducativa es preveu que la seva implementació sigui aplicada a través de la intervenció professional d'educadors i educadores socials.

Finalment, cal dir que a partir de l'adaptació dels criteris de la guia del TFG, s'han estructurat els apartats que componen el document, els quals contenen detalladament el desenvolupament de la memòria primer i, al final, del producte.

En aquest sentit, el format de lliurament del TFG es compon de tres fitxers: el primer, aquest document en format PDF amb la memòria del Treball de Final de Grau; el segon, un altre document en format PDF amb el producte com a tal, en el qual apareix el protocol en format d'infografia i la seva guia complementària; el tercer, és un arxiu en format JPEG corresponent al protocol (infografia amb bona resolució).

2. Justificació

L'Educació Social pot ser una eina d'utilitat per millorar la situació de pobresa que s'aborda en el present treball (pobresa desapercebuda) en quant que aporta una mirada socioeducativa i innovadora a la forma de buscar solucions o possibles vies de millora per a la situació. A més, té present la situació de la persona en la seva globalitat i entén el fenomen de pobresa més enllà dels casos particulars.

A banda d'això, la pobresa desapercebuda incideix en diferents àmbits de la vida (personal, socio-relacional, sociolaboral i ocupacional, sanitari, etc.) en els quals l'Educació Social actua pel que fa a habitatge, ensenyament, sanitat, educació, entre d'altres.

A més a més, algunes de les competències explícites de l'educadora social tenen cabuda per tal de realitzar accions concretes amb les persones que es troben en aquesta situació de pobresa desapercebuda: per exemple, domini de les metodologies d'assessorament i orientació per ser capaç d'oferir aquells serveis del protocol que millor s'adaptin a cada cas; o coneixement i destresa per crear i promoure xarxes entre individus, col·lectius i institucions, per ampliar la visió individual que es té sobre la pobresa amb ajuda de la comunitat, per exemple (CGCEEES, 2007).

Finalment, perquè la pobresa desapercebuda comporta conseqüències greus que des del punt de vista de l'Educació Social (igual que des del punt de vista de la mateixa definició del terme) no afavoreixen el benestar ple de la persona, és a dir, té un efecte negatiu sobre la qualitat de vida de la persona. Algunes d'aquestes conseqüències són l'exclusió social, les desigualtats, la falta d'oportunitats, la inaccessibilitat, etc.

I és que, com diu el Codi deontològic de la professió (2007), les accions dels educadors/es socials s'enfoquen per tal que millori la qualitat de vida de les persones a les quals acompanya, que és justament l'objectiu principal que persegueix el protocol: "L'educador o educadora social, en totes les seves accions socioeducatives, partirà del convenciment i responsabilitat que la seva tasca professional és acompanyar la persona, el grup i la comunitat per tal que millori la seva qualitat de vida".

Tot això, juntament amb altres aspectes com la persistència de les diverses manifestacions de la pobresa (entre les quals es troba la pobresa desapercebuda), la falta de tractament

de la pobresa en termes socials o socioeducatius, l'existència d'un marc de referència gairebé il·legítim, l'absència d'un protocol d'actuació en els Serveis Socials o la insuficient eficàcia i eficiència de les polítiques actuals per abordar la pobresa; fan necessari l'existència d'un element com el producte del TFG, que no només se centri en el que és material i econòmic per solucionar el problema, sinó que entengui que es necessiten altres coses per solucionar-ho, com per exemple l'obtenció de capacitats per realitzar-se personalment i prosperar tant econòmicament com socialment (Proposición de Ley integral contra la pobreza y la exclusión social, 2018).

D'aquesta manera, es donaria una resposta alternativa a com s'està gestionant en l'actualitat el tema en qüestió i es buscaria una manera de sortir del bucle (M.J, 2023²).

És per això, que el present TFG, busca dissenyar una nova forma d'abordar la pobresa desapercebuda, en clau socioeducativa, per tal que la qualitat de vida de les persones que pateixen aquest tipus de pobresa, millori. La concreció d'això és la creació d'un protocol d'actuació per al professional de l'Educació Social que li permeti acompanyar a les persones que es troben en aquesta situació, des d'una mirada socioeducativa.

² Les mencions a les participants del Focus Group i de l'entrevista s'han citat en el text amb les seves inicials i l'any de realització d'aquest. Per a més informació, vegeu *Annexos*.

3. Objectius del TFG

Recapitulant, els objectius del Treball de Final de Grau són:

Objectiu general

Dissenyar una nova forma d'abordar la problemàtica de la pobresa desapercebuda en clau socioeducativa, per tal que millori la qualitat de vida d'aquestes persones.

Objectius específics:

- 1.1. Aprofundir en el coneixement del fenomen de la pobresa.
- 1.2. Analitzar l'impacte de la pobresa desapercebuda en les persones des del punt de vista socioeducatiu.
- 1.3. Identificar possibles actuacions per mitigar els efectes de la pobresa desapercebuda des del punt de vista socioeducatiu, concretant-les en un protocol d'actuació professional.

4. Marc teòric

4.1. Conceptualització del fenomen

Tradicionalment, el terme de pobresa ha estat emprat per referir-se a situacions de carència econòmica i material únicament, és a dir, que la visió que es tenia d'aquest era unidimensional i estava directament relacionada amb l'economia (Cabrera, 2002). Aquest fet, juntament amb el context capitalista en què ha sorgit, ha fet que tant la conceptualització de la pobresa, les formes de mesurar-la i les polítiques dutes a terme per mitigar la situació de pobresa (en termes generals), estiguin molt marcades per l'economia.

Tot i això, la pobresa és quelcom dinàmic, varia amb el pas del temps i està íntimament lligat al context social, econòmic, polític i cultural en el qual es troba. De manera que, a causa de les transformacions socioeconòmiques que s'han anat experimentant en la societat de la informació³ (vegeu apartat *Context socioeconòmic*), han aflorat noves manifestacions del terme de pobresa (Hernández, 2008) que no limiten el seu significat a termes merament econòmics. És a dir, s'ha superat la visió economicista i material de la pobresa per una **perspectiva multifactorial i multidimensional** (Hernández, 2008).

Towsend (1979) planteja una de les primeres definicions de pobresa que tenen com a eix principal, la seva multidimensionalitat⁴:

“Es pot dir que els individus, les famílies i els grups de població es troben en situació de pobresa quan no tenen recursos per obtenir els tipus d'alimentació, participar en les activitats i tenir les condicions de vida i les comoditats habituals, o almenys àmpliament encoratjades o aprovades, en les societats a les quals

³ La societat de la informació és aquella estructurada a partir del desenvolupament i la implantació de les tecnologies de la informació i la comunicació. Per saber més, consultar: <https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/societat-de-la-informacio>

⁴ La multidimensionalitat de la pobresa s'emmarca en el concepte de privació multidimensional o pobresa de carència, que es refereix a l'exclusió derivada de la falta d'accés a uns certs béns i serveis, considerats necessaris per la societat. Per a més informació, consultar: <https://www.ine.es/daco/daco42/sociales/pobreza.pdf>

pertanyen. Els seus recursos estan tan seriosament per sota dels comandats per l'individu o família mitjana que, en efecte, estan exclosos dels patrons de vida, costums i activitats ordinàries". (p.31) ⁵

El fet d'ampliar la forma d'entendre la pobresa, permet anar més enllà en la seva anàlisi i comprensió, ja que com diu Alcock (1997, com se cita a Garros i Borla, 2020), és important entendre com s'interrelacionen les visions i percepcions diferents d'aquesta, així com les seves implicacions. I és que, la pobresa té una estreta **relació amb el concepte de desigualtat i amb el d'exclusió social**. Com diu Hernández (2008), la pobresa no és únicament una qüestió que es basi en desigualtats econòmiques conseqüents de la pobresa monetària, sinó que amb aquests desajustos econòmics emergeixen altres formes de desigualtat, que alhora generen exclusió social. D'aquesta manera, la situació d'exclusió ve determinada per una desigualtat de la persona pel que fa a la societat en la qual viu, que es deriva de la mancança en l'accés a determinats drets socials (Hernández, 2008).

Si es posa un exemple per entendre millor aquesta causalitat en els conceptes, es podria parlar del cas d'una persona que es queda en l'atur. Aquesta persona tindrà menys ingressos (desigualtat econòmica), per tant, no podrà gastar tants diners com abans en altres aspectes de la vida com serien l'oci o el lleure (desigualtat social), de manera que haurà de prescindir d'anar a algunes activitats que abans es podia permetre i ara no (exclusió).

En definitiva, la relació entre pobresa i desigualtat subratlla que la pobresa és un fenomen social, arrelat en l'estructura i dinàmica social i, en conseqüència l'acció enfront de la pobresa implica accions dirigides als mecanismes socials que produeixen desigualtat i generen exclusió (Renes, 1993, capítol 1).

A banda de la multidimensionalitat i la relació que el terme de pobresa té amb altres conceptes, cal remarcar que la pobresa és un **fenomen complex** que es manifesta de

⁵ Traducció de l'original en català feta per l'autora.

diverses formes i és producte de múltiples factors; i en conseqüència, depenent del punt de vista adoptat i dels aspectes que interressi ressaltar es poden fer diverses anàlisis d'aquesta (INE. Instituto Nacional de Estadística, 2007)⁶.

Segons Stezano (2021, p.14) els debats sobre el fenomen de pobresa es poden resumir en quatre:

- la pobresa entesa com a *necessitat*, vinculada a certs béns i serveis requerits per viure i funcionar com a membres de la societat.
- com a *estàndard de vida*, que entén que existeixen unes provacions que amb el factor comparatiu, equival a viure amb menys que altres persones (Feres i Mancero, 2001, com se cita a Stezano, 2021).
- com a *insuficiència de recursos*, pensada com la mancança en el flux de recursos que rep una llar i que expressa la seva capacitat per consumir béns i serveis (CEPAL, 2018, com se cita a Stezano, 2021).
- Finalment, la pobresa com a *violació i falta sistemàtica de l'exercici ple dels drets econòmics, socials i culturals de la persona* (Mancini, 2018, com se cita a Stezano, 2021).

Com s'ha pogut veure, la pobresa no és un concepte simple que es pugui abordar tenint en compte un únic punt de vista, sinó que cal aprofundir en ell per tal d'entendre'l de forma àmplia. De fet, el seu estudi, comprensió i interpretació ha de comportar la combinació de diferents perspectives i enfocaments (INE. Instituto Nacional de Estadística, 2007), així com de diverses dades, com les referents a la seva mesura o l'impacte que tenen en un determinat territori.

4.1.1. Context socioeconòmic a Espanya

Per tal de comprendre els fets que succeeixen a Espanya al voltant de la pobresa, és important tenir en compte les condicions en què es produeixen (Hilda i Vargas, 2017). En

⁶ En no pertànyer, el present TFG, a la modalitat de recerca, no s'ha considerat necessari aprofundir en els múltiples factors i formes que conformen el fenomen., sinó que s'ha optat per destacar les visions més notòries que existeixen al voltant d'aquest.

aquest sentit, Clarke et al (2016) assenyalen que l'anàlisi contextual suposa que certs esdeveniments poden adquirir connotacions diferents quan s'estudien de manera aïllada o quan es consideren les circumstàncies del seu entorn (com se cita a Hilda i Vargas, 2017)⁷. I és que, en termes de pobresa, és encara més redundant, ja que la pobresa té un sentit diferent depenent del nivell de desenvolupament econòmic i industrial d'un país o d'una regió (Paugman, 2007, com se cita a Hernández, 2008).

Dit això, cal dir que totes aquestes dades s'emmarquen dintre del territori d'Espanya, un estat de mida mitjana, del sud-oest d'Europa (situat entre l'oceà Atlàntic i el mar Mediterrani) que compta amb una superfície de 505.990 km (Instituto Geográfico Nacional, 2019), membre de la Unió Europea, que està constituït en un estat social i democràtic de dret en el qual la forma política de govern és la monarquia parlamentària i l'organització territorial es fa mitjançant comunitats autònomes (Constitución española, 1978).

Des del punt de vista demogràfic, el total d'habitants d'Espanya és de 47.615.034 (INE. Instituto Nacional de Estadística, s. d). Si mirem la distribució d'aquesta població, trobem que la major part d'aquesta resideix en entorns urbans (context que representa més reptes en termes de problemes econòmics i socials segons Sridhar (2015), com se cita a Stezano, 2021, p. 21-23). De fet, a la província de Madrid es concentren 6.751.251 habitants, a Barcelona 5.714.730 habitants, a València 2.589.312 habitants, a Sevilla 1.947.852 habitants i, a Alacant, 1.881.762 habitants (INE. Instituto Nacional de Estadística, 2021).

De la mateixa manera que el territori espanyol no es distribueix de forma homogènia, la pobresa tampoc ho fa (Fuenmayor i Granell, 2011). Això significa que el risc d'estar en una situació de pobresa dependrà en gran manera de la distribució de la renda de cada regió, no de la renda mitjana de tota Espanya. De manera que, cal tenir present que la incidència de la pobresa mesurada amb indicadors absoluts (com els que es presenten en el següent apartat) és relativament més elevada que si els indicadors fossin relatius a

⁷ Traducció de l'original en català feta per l'autora.

cadascuna de les regions d'Espanya; però tot i això, la incidència del fenomen és considerable (Fuenmayor i Granell, 2011).

A banda d'això, la situació socioeconòmica actual està marcada per dos fets que han repercutit en els últims mesos: per una banda, els efectes econòmics i socials que s'han derivat de la pandèmia Covid-19; per altra banda, els provocats per la crisi internacional derivada de la invasió russa d'Ucraïna (distorsions significatives en diversos àmbits, com el mercat energètic, el comerç internacional, l'evolució dels preus, els fluxos migratoris, etc.). Una de les dades que reflecteixen aquesta situació és l'IPC (índex de preus de consum), el qual se situa en el 6,1% el febrer del 2023, dos decimals més que el mes anterior, és a dir, els preus dels béns i serveis que consumeix la població és més alt (exemple: preu de l'electricitat i dels aliments en general).

Tot això, juntament amb altres aspectes socials com l'estancament de salaris, el consumisme, la crisi de l'estat del benestar, l'augment de la població en risc de pobresa i exclusió social (vegeu apartat següent) o la consolidació de la globalització, suposen nous reptes per a la societat en què vivim que, en un grau o un altre, acaben repercutint en àmbits de la quotidianitat de les persones, com és el cas de la pobresa desapercibuda.

4.1.2. Indicadors del fenomen de pobresa

Igual que és rellevant conèixer el context que envolta un fenomen, és important aprofundir en ell mesurant i quantificant les dades referents a aquest, per tal de tenir una visió la més àmplia i acotada possible a la realitat d'aquest, i així incidir en la situació. En el cas d'Espanya, existeixen diverses fonts estadístiques que permeten realitzar una aproximació a aquest fet (Esteban Yago; Losa Carmona, 2015). La primera a tenir en compte és *la Encuesta de Condiciones de vida (ECV)*⁸ del Instituto Nacional de Estadística, una operació estadística anual que es fa a les llars dels països de la UE amb la principal finalitat d'analitzar la distribució dels ingressos i els diferents aspectes

⁸ Marc comú estadístic europeu recolzat pel Reglament (UE) 2019/1700 del Parlament Europeu i del Consell de 10 d'octubre de 2019. Per a més informació consultar: https://www.ine.es/prensa/ecv_2021.pdf o [Guía básica para interpretar los indicadores de desigualdad, pobreza y exclusión social - EAPN España](#)

relacionats amb les condicions de vida, de forma harmonitzada, per tal de poder extreure dades comparables internacionalment.

En la mateixa línia, la *Red Europea de Lucha contra la Pobreza y la Exclusión Social*, realitza un informe anual sobre “l'Estat de la pobresa del territori Espanyol”, que permet fer un seguiment en profunditat i una avaluació exhaustiva de la situació, així com dels indicadors de pobresa, desigualtat i exclusió d'Espanya (EAPN, 2022). De fet, la font principal de les dades d'aquest informe és l'ECV.

Dit això, a continuació s'exposen dos elements recurrents a l'hora d'analitzar el fenomen de pobresa: per una banda, la renda, per tal de partir d'aquestes dades i contextualitzar com és la situació econòmica de les famílies. Per altra banda, les mesures de pobresa, desigualtat i exclusió social, d'aquells indicadors que es tindran en compte (directament o indirectament, segons la preferència de la persona) a l'hora d'explorar la situació de pobresa desapercebuda de la persona amb la qual s'utilitza el protocol; exposant els últims resultats per a cadascun dels indicadors, obtinguts de *l'Informe de L'estat de la pobresa* de 2022 i, en l'ECV de 2021.

Renda

L'indicador econòmic que més en compte es té en termes de pobresa és la renda per càpita. Sabent aquesta dada sobre les persones es pot determinar si la persona té suficients recursos econòmics per portar una vida en el seu context o no. A més, classifica de manera indirecta a aquelles persones que tenen una renda elevada com a “rics” i a qui la té baixa, com a “pobres”, o dit d'una altra manera, diu qui està per sota de l'anomenat “llindar de pobresa”⁹ i qui no. La renda és un indicador que juntament amb el coneixement del context socioeconòmic (vegeu apartat *Context socioeconòmic*) amb el que es compara, permet conèixer aspectes referents al nivell de vida de les persones.

⁹ Nivell d'ingrés mínim necessari per adquirir un adequat nivell de vida.

- Renda Disponible de la llar

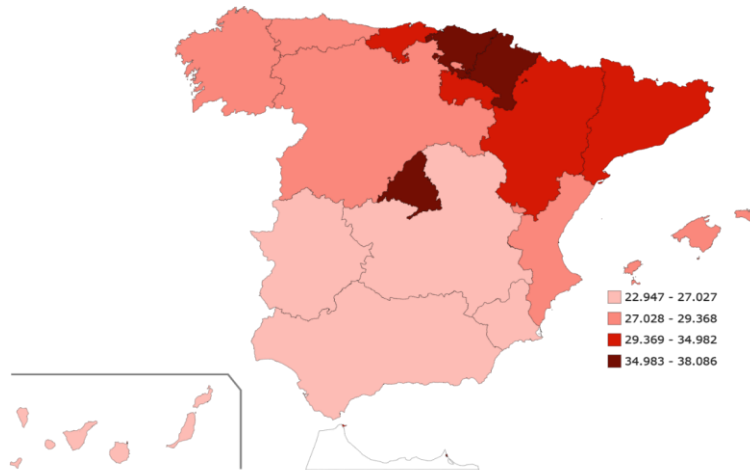
La renda anual neta mitjana de la llar són els ingressos nets percebuts durant l'any anterior al de l'entrevista pels membres de la llar, que són els que proporcionen la informació per a l'elaboració de l'enquesta. Aquests ingressos es componen de: els ingressos del treball per compte d'altres, beneficis/pèrdues del treball per compte propi, prestacions socials, rendes procedents d'esquemes privats de pensions no relacionats amb el treball, rendes del capital i de la propietat, transferències entre llars, ingressos percebuts per menors i el resultat de la declaració per l'IRPF i per l'Impost sobre el Patrimoni. No s'inclouen les components no monetàries, excepte el cotxe d'empresa (INE. Instituto Nacional de Estadística, 2021).

Segons l'INE, l'any 2021, la renda disponible de la llar, a escala nacional era de 30.552 €, una mica menys que l'any anterior (Instituto Nacional de Estadística).

Si ens fixem en la renda disponible de la llar per comunitats autònomes (vegeu Figura 1), trobem que la comunitat autònoma que menys renda anual té és Extremadura, amb 22.947 € l'any; mentre que la que més és la Comunitat de Madrid, amb 37.687 €. A Catalunya, és de 34.982 € anuals. De manera que, només dividint territorialment, podem veure la gran varietat de rendes que hi ha al territori Espanyol i, en conseqüència, les desigualtats econòmiques que hi ha.

Figura 1

Mapa de la renda disponible per llar a les comunitats autònomes d'Espanya el 2021

Nota. El mapa mostra que la Comunitat de Madrid, el País Basc i Navarra concentren la renda més gran disponible per llar i, alhora, una clara diferència entre les regions del nord i del sud. Obtingut de l'INE.

Mesures de Pobresa

Per a mesurar la pobresa es requereix aplicar dos exercicis diferents, però relacionats (Esteban Yago i Losa Carmona, 2015): en primer lloc, cal realitzar la identificació dels pobres, és a dir, determinar el llindar de pobresa; en segon lloc, construir una mesura agregada de pobresa.

Dit això, les mesures de pobresa es poden classificar en mesures objectives i subjectives. En les primeres, les situacions de carència s'aproximen a través de la insuficiència de recursos o de les privacions materials. En canvi, en les mesures subjectives es té en compte la informació de les percepcions subjectives que els individus en qüestió tenen sobre el seu benestar.

- **Mesures objectives**

- Llindar de risc de pobresa

El punt de partida per parlar de pobresa és conèixer el llindar de risc de pobresa, ja que fixa la quantitat límit anual d'ingressos que s'ha de tenir per considerar-se una persona en condicions de renda baixa o, dit d'una altra manera, en situació de risc de pobresa. El llindar establert per la UE és el del 60% de la mitjana de la renda disponible equivalent de l'any anterior. L'INE exposa dades del llindar per a dues situacions: llars compostes per una persona i, llars de dues persones adultes i dos infants (menors de catorze anys).

En 2021 el llindar de risc de pobresa per a les llars d'una persona es va situar en 9.535 euros, un 0,9% menys que l'estimat l'any anterior. En llars compostes per dos adults i dos menors de catorze anys, aquest llindar va ser de 20.024 euros (INE. Instituto Nacional de Estadística, 2021).

Això significa que si cobres menys de 794,58 € (llar d'una persona) al mes o 1668,67 € (llar de dos adults i dos infants), estàs en situació de risc de pobresa.

Figura 2

Taula del llindar de risc de pobresa del 2021

	Anual	Mensual
Llars d'una persona	9.535 €	794, 58 €
Llars de 2 adults i 2 infants	20.024 €	1668,67 €

Nota. La taula mostra la quantitat corresponent al llindar de pobresa anual o mensual, per a llars d'una persona o de dos adults i dos infants. Obtingut de l'INE.

- Taxa de risc de pobresa

La taxa de risc de pobresa determina quin percentatge de persones viu en llars amb rendes disponibles totals equivalents inferiors al llindar de risc de pobresa. És a dir, no mesura pobresa absoluta, sinó quantes persones tenen ingressos baixos amb relació al conjunt de la població. Es tracta d'un indicador relatiu de pobresa que no té en compte l'efecte de l'empobriment general del país ocasionat per la recessió econòmica i l'atur, de manera que només dona informació sobre l'impacte de la desigualtat en termes de pobresa.

A Espanya, el 2021 la taxa de risc de pobresa es va situar en el 21,7%, enfront del 21,0% de l'any anterior (INE. Instituto Nacional de Estadística, 2021). És a dir, un 21,7% de la població total està en risc de pobresa. Aquesta ha augmentat un 7% respecte a l'any anterior, aspecte que mostra la dimensió del problema, ja que de la població total, més de 10.000.000 de persones estan en situació de risc de pobresa, unes 300.000 més que l'any anterior (EAPN, 2022).

Figura 3

Taula de la taxa de risc de pobresa del 2021

	Taxa de risc de pobresa	Població total	Població en risc de pobresa
Espanya	21,7%	47.385.107 persones	10.269.000 persones

Nota: la taula concreta la quantitat de persones corresponent a la taxa de risc de pobresa a Espanya en comparació a la població total. Obtingut de l'INE.

A més a més, existeix una variant d'aquesta taxa anomenada “Persistència de la taxa de risc de pobresa”, que és important tenir en compte no pels seus valors, sinó per la seva raó de ser, ja que dona informació sobre la taxa de risc de pobresa de manera sostinguda en el temps i, alhora, és una forma d'aproximar-se al fenomen d'exclusió social. Aquest valor fa referència al percentatge de les persones que es troben en situació de risc de pobresa en l'any de referència i durant almenys dos dels tres anys precedents. Aquest indicador té en compte la dificultat afegida que sorgeix de situacions vulnerables o en risc d'exclusió, si aquestes persisteixen al llarg del temps.

- Persones amb carència material

Aquesta fa referència al percentatge de les persones que tenen algun tipus de carència material, és a dir, una carència de les condicions de l'habitatge, de la disponibilitat dels béns durables, dels retards en els pagaments i de la falta de capacitat per fer front a les necessitats materials bàsiques.

Es tracta d'un indicador que es calcula de forma separada per a cadascun dels membres de la llar. Està conformat per 7 indicadors que corresponen al nivell de la llar:

1. No es pot permetre anar de vacances almenys una setmana a l'any
2. No es pot permetre un àpat de carn, pollastre o peix almenys cada dos dies.
3. No es pot permetre mantenir l'habitatge a una temperatura adequada.
4. No té capacitat d'afrontar despeses imprevistes (de 700 euros) amb els recursos propis (sense acudir a préstecs o tercers).
5. Ha tingut retards en el pagament de despeses relacionades amb l'habitatge principal (hipoteca o lloguer, rebuts del gas, comunitat...) o en compres a terminis, en els últims dotze mesos.
6. No es pot permetre disposar d'un automòbil.
7. No pot substituir mobles espatllats o antics.

A Espanya, la carència material és un fet que es dona en les llars de les persones i es pot representar de moltes maneres segons edat, sexe, entre d'altres (Vegeu Figura 4 i 5).

Figura 4

Taula del percentatge de persones amb carència material segons ítems

Carència material en almenys		
2 ítems	3 ítems	4 ítems
30 %	17,2 %	7,3 %

Nota: Obtingut de l'INE.

Figura 5

Taula percentatge de persones amb carència material segons ítems de nivell de llar

Carència material segons ítems de nivell de llar	2021
No es pot permetre anar de vacances almenys una setmana a l'any	32,7 %
No es pot permetre un àpat de carn, pollastre o peix almenys cada dos dies.	4,7 %
No es pot permetre mantenir l'habitatge a una temperatura adequada.	14,3 %
No té capacitat d'afrontar despeses imprevistes.	33,4 %
Ha tingut retards en el pagament de despeses relacionades amb l'habitatge principal (hipoteca o lloguer, rebuts del gas, comunitat...) o en compres a terminis, en els últims dotze mesos.	12,6 %
No es pot permetre disposar d'un automòbil.	4,9 %
No pot substituir mobles espatllats o antics.	6,5 %

Nota: Obtingut de l'INE.

- **Mesures subjectives**

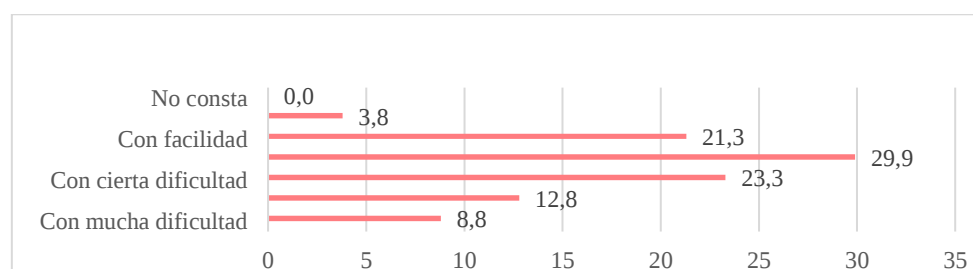
- Dificultat per arribar a final de mes

Aquesta mesura respon a la distribució percentual de la població segons el grau de dificultat que tenen per arribar a fi de mes. A més de ser un bon indicador de la mateixa percepció de les persones, mostra vulnerabilitat i estratificació social.

A Espanya, el 8,8% de la població va manifestar arribar a final de mes amb "molta dificultat" el 2021. Aquest percentatge va ser 1,2 punts inferiors al registrat l'any anterior (Vegeu Figura 6).

Figura 6

Percentatge de persones amb dificultats per arribar a final de mes

Nota: Obtingut de l'INE.

Mesures de desigualtat

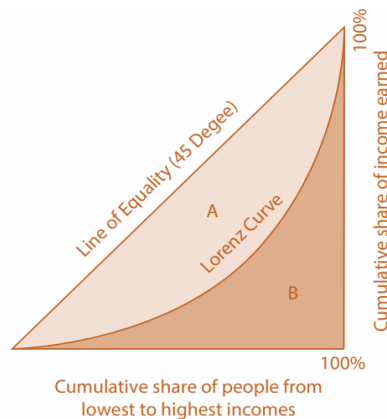
Una forma més d'aprofundir en el fenomen de pobresa és mesurar la desigualtat a partir de conèixer la renda, ja que permet conèixer com es distribueix aquesta en les llars i en les persones i en conseqüència, dona informació sobre com és la vida de les persones.

- Índex de Gini (IG)

L'IG expressa numèricament la corba de Lorenz, que és la representació gràfica del percentatge de la renda que acumula un determinat percentatge de la població. En ella apareixen l'àrea de concentració i la línia d'equidistribució, els quals indiquen com hauria de ser la distribució de la renda, si aquesta fos equitativa ($N=0$) (vegeu Figura 7).

Figura 7

Corba de Lorenz

Obtingut de Euroestat.

L'IG és una mesura de desigualtat que indica la proporció acumulada de la població ordenada pels ingressos equivalents amb la proporció dels ingressos rebuts per aquests, indicant quant d'equitativa és la distribució de la renda en la població. L'IG varia entre el 100 i el 0, on 0 representa equitat (la corba de Lorenz està més a prop de la línia d'equidistribució) i 100 representa desigualtat a causa de l'elevada concentració de renda en els decils superiors de la població (la corba de Lorenz més allunyada de l'àrea de concentració). És a dir, com més a prop del 0 és l'IG, més igualitària és la distribució de la renda de les persones.

A Espanya, l'índex de Gini el 2021 va pujar nou dècimes i va situar el seu valor en 33, és a dir, hi ha més gent que es troba per sota d'aquesta equitat o igualtat en la distribució de la renda que l'any passat.

Mesures d'Exclusió

La situació de pobresa comporta un seguit de conseqüències socials que alhora, generen processos d'exclusió social en diferents àmbits, com l'econòmic (atur per exemple), l'educatiu (com el fracàs escolar per exemple) o com el social (participació ciutadana per exemple). És per això, que mesurar l'impacte que la pobresa té en l'exclusió social pot facilitar informació útil per saber com intentar evitar-lo.

- Taxa AROPE

La Taxa AROPE (en risc de pobresa i/o exclusió social) és un indicador de pobresa i/o exclusió social que parteix de tres subindicadors: risc de pobresa, carència material i social severa i, baixa intensitat de treball. Fa referència a la població que es troba en una d'aquestes tres situacions, la qual es denomina “població en AROPE”.

Abans de parlar de les dades de la taxa AROPE com a tal, es dona informació referent als seus tres components, ja que tot i que s'articulen de forma conjunta en aquesta, també tenen sentit per si sols:

- a) Risc de pobresa (vegeu subapartat “Taxa de risc de pobresa”)
- b) Privació material i social severa

Una de les derivacions de la privació material és la privació material i social (PMS), que fa referència a la privació en la llar (carència material) i a la personal (carència social). En ella s'afegeixen 6 ítems en la privació personal, als 7 (corresponents a la privació de la llar) ja contemplats en la carència material. De manera que té en compte 13 components¹⁰ en total.

¹⁰ Els components han variat des de l'any passat, a causa de la modificació del terme de l'any 2021 d'acord amb els nous objectius de l'Estratègia Europa 2030, en el que el terme “carència material” passa a denominar-se “carència material i social”. Per exemple, en la nova definició

Dit això, aquests nous ítems a nivell de persona són:

1. No es pot permetre substituir roba espatllada per altra nova.
2. No es pot permetre tenir dos parells de sabates en bones condicions.
3. No es pot permetre reunir-se amb amics/es o familiars per menjar o prendre quelcom almenys un cop al mes.
4. No es pot permetre participar regularment en activitats d'oci.
5. No es pot permetre gastar una petita quantitat de diners en si mateix.
6. No es pot permetre connexió a internet.

De tot això sorgeix un altre indicador, que és el que té en compte la taxa AROPE: la privació material i social severa (PMSS), la qual fa referència a les persones que presenten almenys 7 d'aquests 13 ítems.

A Espanya, el percentatge de la població en situació de carència material i social severa en 2021 es va situar en el 8,3%, enfront del 8,5% de l'any anterior. Tot i que el valor ha disminuït un 0,2% respecte a l'any passat, cal dir que la situació es troba bastant similar.

Si ens fixem en els components, trobem que els elements que van empitjorar respecte a l'any anterior són: “no es pot permetre mantenir l'habitatge a una temperatura adequada” (14,3% enfront del 10,9%) i “ha tingut retards en el pagament de despeses relacionades amb l'habitatge principal (hipoteca o lloguer, rebuts del gas, comunitat...) o en compres a terminis, en els últims 12 mesos” (14,4% enfront del 13,5%).

c) Baixa intensitat de treball (BITH)

La BITH considera que les llars en les quals les persones en edat de treballar, van fer-ho menys d'un 20% del total del seu potencial de treball, tenen una intensitat baixa de treball.

desapareixen els components de disposar d'un telèfon, televisor o rentadora. Per a més informació visitar https://www.ine.es/prensa/ecv_2021.pdf

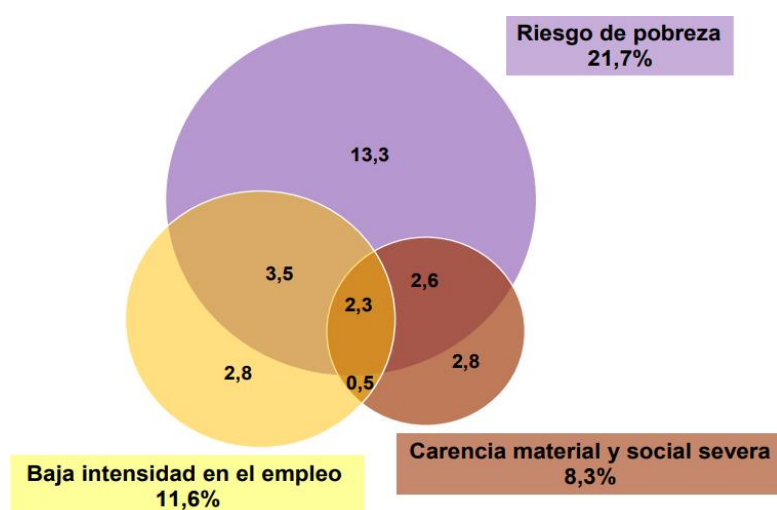
Es calcula fent la suma total dels mesos treballats pels membres de la llar en edat de treballar durant l'any anterior a l'enquesta (període de referència dels ingressos) per la suma total dels mesos en què aquests membres haurien pogut treballar durant el mateix període. Les persones en edat de treballar són individus de 18 a 64 anys (excepte els estudiants de 18 a 24 anys, els jubilats o retirats, així com les persones inactives entre 60 i 64 anys que tenen les pensions com a font principal dels ingressos de la llar). Aquesta variable no s'aplica en el cas de les persones de seixanta-cinc anys o més.

Un cop s'han entès cadascun dels elements que conformen la taxa AROPE, s'exposen les dades corresponents a aquesta en Espanya l'any 2021. Aquesta es va situar en el 27,8% de la població, enfront del 27% registrat el 2020. Pel que fa als seus components trobem que el percentatge de la població en risc de pobresa va passar de 21% (2020) al 21,7%; que el BITH va pujar del 10% (2020) a l'11,6%; i que, en canvi, el CMSS va disminuir dues dècimes fins al 8,3%.

A continuació, es presenta un gràfic que mostra les interseccions entre els components de la taxa, per tal de comprendre-la millor. Aquest indica que un 2,3% de la població es troba en la circumstància més extrema de risc de pobresa i exclusió social, en la que conflueixen els tres factors (risc de pobresa, PMS i BITH).

Figura 8

Taxa AROPE 2021

Nota. La figura mostra les interseccions entre les subpoblacions corresponents a la Taxa AROPE. Obtingut de l' INE.

Com s'ha pogut veure en l'apartat, existeixen nombrosos indicadors i formes de mesurar el fenomen de la pobresa. La presentació de tots ells ha servit per tenir una noció més real de quina és la situació actual de la pobresa, així com de l'impacte i transcendència que aquesta té en diferents àmbits, per tal de comprendre'l més.

Tot i que és important tenir-les present per tot això, la intenció del protocol no és centrar-se en elles directament, ja que com diu M.F. en l'entrevista (vegeu Annexos 8.1 *Entrevista realitzada a una professional dels SSB*), els temes econòmics mai són objectius i sempre estan lligats a molts factors d'entorn, de manera que utilitzar paràmetres o criteris per determinar la situació de cada persona fa que s'estandarditzin maneres de fer i, en conseqüència, es perdi l'oportunitat d'acompanyar a moltes persones (M. F., 22 de desembre de 2022).

En comptes d'això, es tindran presents de forma indirecta per tal de treballar d'acord amb uns coneixements fonamentats sobre la temàtica i, alhora, aprofitar aquells elements que es consideren rellevants per a l'exploració de la situació de la persona a què s'aplica el protocol (si així ho expressa la persona).

4.1.3. Concepte de qualitat de vida

La pobresa comporta una sèrie de conseqüències que repercuteixen en la vida de les persones. Com s'ha vist, influeix en diversos àmbits d'incidència que, alhora comporten quelcom, generalment negatiu. El primer aspecte que es veu afectat és la qualitat de vida de la persona, ja que està formada per un conjunt de valors que conformen el benestar dels individus (Schalock i Verdugo, 2003, com se cita a Verdugo et al., 2008). Segons Euroestat (s. d.), aquesta comprèn més que la producció econòmica d'un país i el nivell de vida de les persones; influeix en una àmplia gamma de factors que van més enllà del que és material: des de la feina i l'estat de salut, fins a les relacions socials i la seguretat.

Dit això, la qualitat de vida (QdV) s'entén com un concepte multidimensional, compost per les mateixes dimensions per a totes les persones, que està influït per factors tant ambientals com personals, així com per la seva interacció, i que es millora per mitjà de l'autodeterminació, els recursos, la inclusió i les metes en la vida (Schalock i Verdugo, 2002/2003, com se cita a (Verdugo et al., 2008).

Alhora, el concepte de qualitat està constituït per vuit dimensions o dominis que en conjunt, corresponen a les percepcions, conductes o condicions específiques (de les dimensions de qualitat de vida) que reflecteixen el benestar d'una persona (Verdugo et al., 2008). Aquestes són: el benestar emocional (BE), les relacions interpersonals (RI), el benestar material (BM), el desenvolupament personal (DP), el benestar físic (BF), l'autodeterminació (AU), la inclusió social (IS) i els drets (DR).

Escala Gencat

Per tal de mesurar la qualitat de vida, existeix l'Escala Gencat, un instrument d'avaluació objectiva que està formada per 69 ítems que mesuren diferents indicadors de qualitat de vida i que, alhora, conformen les vuit dimensions del model.

Es tracta d'un formulari a omplir, aplicable a qualsevol persona major de divuit anys, en el qual s'han d'introduir dades personals com el nom, número de contacte o gènere. Després, apareixen cadascuna de les dimensions de QdV amb una sèrie d'afirmacions a emplenar en funció de la freqüència amb què aquestes es donen.

Figura 9

Dimensió BE de l'Escala Gencat

BENESTAR EMOCIONAL		Sempre o gairebé sempre	Frequent- ment	Algunes vegades	Mai o gairebé mai
1	Es mostra satisfet/a amb la seva vida present.	4	3	2	1
2	Presenta símptomes de depressió.	1	2	3	4
3	Està alegre i de bon humor.	4	3	2	1
4	Mostra sentiments d'incapacitat o inseguretat.	1	2	3	4
5	Presenta símptomes d'ansietat.	1	2	3	4
6	Es mostra satisfet/a amb si mateix/a.	4	3	2	1
7	Té problemes de comportament.	1	2	3	4
8	Es mostra motivat/ada a l'hora de realitzar algun tipus d'activitat.	4	3	2	1
Puntuació directa TOTAL					

Nota. Obtingut de Verdugo, M. Á., Arias, B., Gómez, L. E., i Schalock, R. L. (2008). Manual d'aplicació de l'Escala Gencat de qualitat de vida. Generalitat de Catalunya. <https://inico.usal.es/documentos/EscalaGencatManualCAST.pdf>.

Finalment, hi ha una pàgina a emplenar per part del professional que ha fet servir l'instrument de mesura, en el qual ha de sumar les puntuacions directes totals corresponents a les 8 dimensions i anotar les puntuacions estàndard (la posició relativa d'una persona dins de la seva mostra de tipificació, tenint en compte que la mitjana és 10 i la desviació típica és 3), els percentils de les puntuacions (indiquen el percentatge de

persones que tenen una puntuació superior o inferior), l'índex de qualitat de vida (suma dels percentils) i el perfil de QdV (valor corresponent a l'equivalència del percentil). Tot això s'aconsegueix amb les dades de les taules (Verdugo et al., 2008).

Figura 10

Secció 1a. Escala de Qualitat de Vida

Número d'identificació: _____ Nom i cognoms _____ Informant _____ Data d'aplicació _____		Secció 1a. Escala de Qualitat de Vida GENCAT 1. Introduïu les puntuacions directes totals de cada una de les dimensions 2. Introduïu les puntuacions estàndard i els percentils 3. Introduïu l'índex de Qualitat de Vida			
Dimensions de qualitat de vida	Puntuacions directes totals	Puntuacions estàndard	Percentils de les puntuacions		
Benestar emocional					
Relacions interpersonals					
Benestar material					
Desenvolupament personal					
Benestar físic					
Autodeterminació					
Inclusió social					
Drets					
Puntuació estàndard TOTAL (suma)					
ÍNDEX DE QUALITAT DE VIDA (Puntuació estàndard composta)					
Percentil de l'índex de Qualitat de Vida					

Nota. Obtingut de Verdugo, M. Á., Arias, B., Gómez, L. E., i Schalock, R. L. (2008). Manual d'aplicació de l'Escala GENCAT de qualitat de vida. Generalitat de Catalunya. <https://inico.usal.es/documentos/EscalaGencatManualCAST.pdf> .

Figura 11

Secció 1b. Perfil de Qualitat de vida

Secció 1b. Perfil de Qualitat de vida										
Encerceleu la puntuació estàndard de cada dimensió i de l'índex de Qualitat de Vida. Després uniu els cercles de les dimensions amb una línia per a formar el perfil.										
Percentil	BE	RI	BM	DP	BF	AU	IS	DR	Índex de QV	Percentil
99	16-20	16-20	16-20	16-20	16-20	16-20	16-20	16-20	>130	99
95	15	15	15	15	15	15	15	15	122-130	95
90	14	14	14	14	14	14	14	14	118-121	90
85	13	13	13	13	13	13	13	13	114-117	85
80									112-113	80
75	12	12	12	12	12	12	12	12	110-111	75
70									108-109	70
65	11	11	11	11	11	11	11	11	106-107	65
60									104-105	60
55									102-103	55
50	10	10	10	10	10	10	10	10	100-101	50
45									98-99	45
40									96-97	40
35	9	9	9	9	9	9	9	9	94-95	35
30									92-93	30
25	8	8	8	8	8	8	8	8	89-91	25
20									86-88	20
15	7	7	7	7	7	7	7	7	84-85	15
10	6	6	6	6	6	6	6	6	79-83	10
5	5	5	5	5	5	5	5	5	68-78	5
1	1-4	1-4	1-4	1-4	1-4	1-4	1-4	1-4	<68	1

Nota. Obtingut de Verdugo, M. Á., Arias, B., Gómez, L. E., i Schalock, R. L. (2008). Manual d'aplicació de l'Escala GENCAT de qualitat de vida. Generalitat de Catalunya. <https://inico.usal.es/documentos/EscalaGencatManualCAST.pdf>

En definitiva, l'Escala Gencat és una eina individualitzada que els professionals poden fer servir per mesurar la qualitat de les persones a les quals acompanya i, per tant, dependrà de cada cas. Per interpretar les dades obtingudes en aquesta, cal saber que com més altes són les puntuacions estàndard i els percentils, una qualitat de vida major es denota.

4.2. Marc de referència

Com s'ha anomenat en el subapartat *Context socioeconòmic d'Espanya*, l'estat espanyol és un estat social, democràtic i de dret. Això significa que és un estat del benestar en el qual es desenvolupen tot un conjunt de mecanismes i sistemes de protecció social amb l'objectiu d'aconseguir el benestar dels seus ciutadans/es (Gómez, 2004); o dit d'una altra manera, l'estat és qui s'encarrega i es fa responsable de possibilitar que les persones puguin gaudir plenament d'una qualitat de vida digna i, alhora, de donar una resposta satisfactòria a les necessitats que aquestes puguin tenir.

Tal com diu Ramesh Mishra (1989, com se cita a Gómez 2004), la intervenció estatal en l'economia, la provisió pública d'una sèrie de serveis socials universals i la responsabilitat estatal en el manteniment d'un nivell mínim de vida, són les característiques principals d'aquest tipus d'estat (en el que Espanya s'inclou).

El marc de referència que exposa això correspon a la Declaració Universal dels Drets Humans de 1948, per un costat i, a la Constitució espanyola de 1978, per un altre. Aquests documents, tot i ser oficials i reconeguts a escala nacional, són un marc de referència, és a dir, no comporten l'obligat compliment de cap article, ja que només exposen el que hauria de ser. Per tal de poder exigir el compliment d'allò que s'està parlant, l'Estat ha de convertir aquest marc de referència en accions concretes (majoritàriament lleis), legítimes i obligatòries.

Dit això, a continuació s'exposa el marc de referència relatiu a la pobresa. Tot i que en aquest no es parla en termes de pobresa com a tal, tant la Declaració com la Constitució, contenen articles d'interès pel present treball. A continuació, s'exposen els articles de la Declaració que ens concerneixen i, més endavant, els corresponents a la Constitució en si.

Per una banda, la **Declaració Universal dels Drets Humans** (1948) destaca el compliment de dos articles primordials: en primer lloc, el 22, que parla del dret a obtenir la satisfacció dels drets econòmics, socials i culturals requerits:

“Tota persona, com a membre de la societat, té dret a la seguretat social i a obtenir, mitjançant l'esforç nacional i la cooperació internacional, segons l'organització i els recursos de cada país, la satisfacció dels drets econòmics, socials i culturals indispensables per a la seva dignitat i el lliure desenvolupament de la seva personalitat” (Declaració Universal dels Drets Humans, 1948, art. 22).

En segon lloc, l'article 25.1 que parla del dret a un nivell de vida basat en el benestar i la seguretat:

“Tota persona té dret a un nivell de vida que assegurï, per a ell i la seva família, la salut i el benestar, especialment quant a alimentació, vestir, habitatge, assistència mèdica i als serveis socials necessaris; també té dret a la seguretat en cas d'atur, malaltia, incapacitat, viduïtat, vellesa o altra manca de mitjans de subsistència independent de la seva voluntat” (Declaració Universal dels Drets Humans, 1948, art. 25.1).

Si bé és cert que aquests dos articles són els principals a tenir en compte, també es podrien destacar d'altres que fan referència a àmbits d'incidència de la pobresa, com l'article 17 que parla del dret a la propietat i a la possibilitat de tenir béns, el 23 referent al dret al treball, el 24 al dret al descans i al lleure o l'article 26 sobre el dret a l'educació (Declaració Universal dels Drets Humans, 1948, art. 23).

Pel que fa a la **Constitució espanyola** (1978), cal destacar que ja d'entrada (al preàmbul) es fa menció a la voluntat que té l'estat per tal de garantir els drets de la persona i assegurar una digna qualitat de vida:

“La Nación española, deseando establecer la justicia, la libertad y la seguridad y promover el bien de cuantos la integran, en uso de su soberanía, proclama su voluntad de: [...] Proteger a todos los españoles y pueblos de España en el ejercicio de los derechos humanos, sus culturas y tradiciones, lenguas e instituciones. Promover el progreso de la cultura y de la economía para asegurar a todos una digna calidad de vida” (Constitución española, 1978, preàmbul).

Si es profunditza una mica més, hi ha tres articles d'interès per al TFG. En primer lloc, l'article 9.2 sobre les llibertats i la igualtat, que diu:

“Corresponde a los poderes públicos promover las condiciones para que la libertad y la igualdad del individuo [...] sean reales y efectivas; remover los obstáculos que impidan o dificulten su plenitud y facilitar la participación de todos los ciudadanos en la vida política, económica, cultural y social” (Constitución española, 1978, art. 9.2).

En segon lloc, l'article 10, referent als drets de la persona, així com la dignitat i el lliure desenvolupament de la personalitat:

“La dignidad de la persona, los derechos inviolables que le son inherentes, el libre desarrollo de la personalidad, el respeto a la ley y a los derechos de los demás son fundamento del orden político y de la paz social” (Constitución española, 1978, art. 10).

Finalment, l'article 40.1 sobre el progrés social i econòmic, que diu així:

“Los poderes públicos promoverán las condiciones favorables para el progreso social y económico y para una distribución de la renta regional y personal más equitativa, en el marco de una política de estabilidad económica.” (Constitución española, 1978, art. 40.1).

Igual que passa amb els articles de la Declaració, a la Constitució hi ha articles que corresponen a àmbits de la pobresa, com per exemple l'article 27 referent al dret a l'educació o, l'article 39.1 sobre la protecció social econòmica i jurídica de les famílies (Constitución española, 1978).

4.3. Paper de l'Educació Social i abordament actual de SSB

Dins d'aquest marc de referència, l'Educació Social pot ser una eina de canvi i millora per a la vida de les persones. Concretament, pot millorar la qualitat de vida de les persones, mitjançant l'acció socioeducativa pròpia d'aquesta. És per a això que es creu que l'Educació Social pot ser d'utilitat per millorar la situació de pobresa de les persones, sobretot si es parteix del que ja s'està fent al respecte des de Serveis Socials Bàsics (SSB).

I és que, conèixer l'abordament actual dels Serveis Socials Bàsics quan arriben famílies que viuen situacions de pobresa pot servir com a referència per desenvolupar una proposta socioeducativa alternativa al que s'està fent, ja que permet aprofitar allò que ja es duu a terme de forma satisfactòria i millorar aspectes que poden ser útils.

Dit això, els serveis socials són el conjunt de serveis i actuacions orientades a millorar el benestar social de la ciutadania mitjançant la prestació d'informació, atenció i suport a les persones, famílies i col·lectius vulnerables. Els diferents serveis acompanyen situacions personals, familiars o socials que requereixen suport, mitjançant una valoració de la seva situació i la definició d'un pla de treball, i també orienten sobre els recursos, les prestacions i els serveis més adequats a les seves necessitats (Ajuntament de Barcelona, s. d).

Gràcies a M.F. (2022), s'ha pogut tenir una idea de quina tasca fan els SSB respecte a la pobresa, en termes generals. Segons explica, la pobresa absoluta és la demanda més recurrent a SSB i s'expressa mitjançant peticions com obstacles per tenir o sustentar un habitatge, l'impagament de factures de subministrament, dificultats per mantenir als fills, entre d'altres.

En general, la manera que els SSB tenen per abordar aquesta problemàtica és merament econòmica en primera instància, ja que proporcionen ajuts econòmics basats en diagnòstics professionals. Tot i això, quan la persona no soluciona la seva situació només amb l'ajut, s'inicia un pla de treball (on s'estableixen diferents objectius i recursos, amb espais de trobada, per intentar canviar la seva situació) amb la persona en qüestió per tal que sigui autònoma en tots els àmbits de la seva vida.

De manera que, com explica M.F. (2022), no hi ha cap protocol establert per l'administració en general, sinó que tenen un aplicatiu on es fa la valoració de l'ajut, i el diagnòstic professional per analitzar les causes de la impossibilitat de fer front a les despeses de la vida quotidiana.

Els encarregats/es de realitzar tot això als SSB són tant els educadors/es socials (ES) com els treballadors/es socials (TS). Tot i treballar conjuntament per acompanyar a les persones que es troben en situacions de pobresa, les seves tasques estan diferenciades. Els ES es dediquen més a la franja de joves, adolescents i infància i porten els temes més socioeducatius, com serien la cura dels nens/es, la independència dels joves, la

parentalitat, els aspectes lúdics, la formació professional o la recerca de feina. En canvi, els TS es dediquen majoritàriament a aspectes com l'atur o l'habitatge.

5. Desenvolupament del producte

Després de comprendre el fenomen de pobresa, emmarcar-lo en una situació contextual determinada i aprofundir en allò que s'està fent al respecte, es planteja crear un producte com a proposta complementària a l'abordament actual d'aquestes situacions.

5.1. Descripció

El producte creat és el *Protocol d'actuació per a professionals de l'Educació Social per abordar situacions de pobresa desapercebuda*. Es tracta d'un document de suport infogràfic i visual en el qual apareixen tot un seguit de fases amb les seves corresponents accions específiques que permeten donar una resposta socioeducativa a les dificultats derivades de la pobresa desapercebuda en els diferents àmbits d'incidència d'aquesta.

El protocol d'alguna manera, aglutina camps d'actuació tant del treball social (atur, habitatge, etc.) com de l'Educació Social (cura dels nens, oci, etc.).

Pel que fa a l'estructura del protocol, aquest es divideix en tres fases que en conjunt donen resposta a l'abordatge de la situació de pobresa desapercebuda: la primera fase correspon a la valoració inicial, en la qual s'activa el protocol en tots els supòsits casos que es contemplen (que la persona vingui per motius econòmics o no). La segona, correspon a l'exploració de la situació de la persona, en la qual s'exploren la situació financera real, els àmbits d'incidència i els factors de risc i de protecció d'aquesta. A més a més, si la persona ho demana, es pot utilitzar l'escala Gencat per explorar la qualitat de vida d'aquesta, segons els paràmetres que aquesta eina estipula. Finalment, la tercera fase correspon a la intervenció socioeducativa a dur a terme d'acord amb les anteriors fases del protocol, en la qual apareixen tot un seguit de recursos i accions.

Cal dir que els recursos que apareixen en el protocol són recursos gratuïts o amb reducció de preu, donades les dificultats econòmiques que presenten les persones a les quals va destinat aquest. A més, són d'accés lliure i s'ha accedit a ells a través d'Internet, amb la qual cosa, es faciliten els enllaços dels recursos per tal que sigui més senzill fer servir el protocol.

Els recursos s'han extret de les webs oficials de les diverses administracions públiques ([Gobierno de España](#), [Generalitat de Catalunya](#) i [Ajuntament de Barcelona](#)), així com d'entitats del Tercer sector sobre pobresa i exclusió social, com serien Càritas, ECAS, Solidaritat de Sant Joan de Déu (SJD) o Fundació la Caixa, consultades a la [Taula d'entitats del Tercer sector](#).

Tot i que es tracta d'un protocol, el producte és orientatiu en el sentit que pretén ser una eina ampla i completa per a l'educador o educadora social per tal que pugui acompanyar de la millor manera a les persones que es troben en aquesta situació de pobresa desapercebuda. De manera que, el professional de l'Educació Social, a partir d'una guia d'actuació fonamentada i eficaç, és capaç d'adaptar el protocol en funció de cada cas per fer un abordatge complet i efectiu en què la situació de la persona millori.

En aquest sentit, el rol de l'educador i educadora en cada cas serà el de realitzar un pla de treball individualitzat d'acord amb les necessitats que la persona té, tenint en compte tots els elements abans esmentats per l'exploració de la situació. Al ser individualitzat i personal, els recursos a oferir a la persona són variables i dependents de la situació d'aquesta, de manera que és l'educador/a qui ha d'ajustar-lo en funció de la persona, el moment, el context i el territori, i tenir la predisposició de revisar i actualitzar l'eina, complementant-la sempre amb el bagatge i coneixements propis.

Es pot dir que el protocol dona resposta a una doble necessitat: per una banda, millorar la qualitat de vida de les persones que es troben en situació de pobresa desapercebuda. Per altra banda, ser d'utilitat per tal que, quan els professionals de l'Educació Social hagin d'acompanyar a aquestes persones, ho facin de la millor manera possible. Com tant una necessitat com l'altra busquen directament o indirectament el benestar i millora de la qualitat de vida, l'objectiu general del protocol i els específics estan orientats a això.

Per tal d'estructurar-lo, s'han tingut en compte els següents aspectes:

- Respecte al contingut del protocol: la definició inicial del protocol feta per M.F., les aportacions de les participants del FG, les classificacions de l'escala Gencat, les diverses fonts d'informació en línia abans esmentades i aportacions d'assignatures optatives del segon semestre de quart.
- Respecte al disseny del protocol: l'aparença final del producte s'inspira en el "Protocol d'àmbit comunitari de prevenció, detecció i intervenció davant

situacions d'absentisme" (Generalitat de Catalunya) i, l'eina utilitzada per elaborar-lo ha estat el programa *Lucidchart*, de creació de diagrames.

El procés d'elaboració es basa en tot un seguit d'accions que van des de la revisió bibliogràfica, la recollida d'informació mitjançant diverses tècniques de recollida d'informació i l'anàlisi de la informació obtinguda, fins a la interpretació i organització d'aquests. Amb tot això, es conformà la ideació del producte, que va donar pas a un esborrany i, posteriorment, a la realització final del protocol en si. Per a informació més detallada sobre el procés de creació del producte, vegeu els apartats *Marc de Referència del producte i Metodologia*.

5.1.1. Marc de referència

El producte resultant de la interpretació i organització de les dades recollides i analitzades en el procés de creació del TFG és un protocol d'actuació. Un protocol d'actuació és un model d'intervenció que determina les accions necessàries per a l'abordatge coordinat de diverses situacions i per al col·lectiu de professionals, un instrument de treball amb assessorament i informació que inclou mesures, mecanismes de suport, coordinació i cooperació, recomanacions i propostes d'intervenció en diferents àmbits (Gencat, s. d).

Donat que la pobresa és un fenomen de molta complexitat i que això fa que sigui difícil poder realitzar un producte que doni resposta a tot el que aquest engloba, s'ha decidit realitzar una definició pròpia del concepte de pobresa, amb la finalitat d'acotar el més possible el terme, per tal de poder elaborar un producte que doni una resposta real a quelcom concret i tangible.

El tractament d'aquesta definició, juntament amb el de les accions concretes legals i legítimes que l'Estat ofereix a les persones que es troben en situacions de pobresa (vegeu el subapartat *Accions concretes de l'estat*), han servit com a referència per a la ideació, esborrany i posterior creació del producte.

Cal destacar que com la ideació del protocol s'ha donat paral·lelament a la realització del TFG, aspectes extrets d'accions concretes del TFG emprades per al seu desenvolupament (vegeu apartat *Accions per desenvolupar el producte*), com serien les tècniques de recollida d'informació, han contribuït en l'imaginari previ a la seva creació.

A continuació, es desenvolupen la definició de pobresa desapercebuda, així com les accions legals en les quals aquesta s'emmarcaria:

Definició pròpia de pobresa

Per realitzar la definició pròpia de pobresa, s'ha partit de la multidimensionalitat i multifactorialitat d'aquesta (Hernández, 2008), de la seva complexitat i incidència en diferents àmbits de la vida (INE. Instituto Nacional de Estadística, 2007), així com de la seva interrelació amb la desigualtat i l'exclusió social (Renes, 1993) i, dels seus eixos principals: necessitat, estàndard de vida, insuficiència de recursos i violació de drets (Stezano, 2021). De tots aquests aspectes, sorgeix el concepte de “pobresa desapercebuda”¹¹.

La pobresa desapercebuda s'entén com aquella situació en la qual les persones tenen dificultats majoritàriament econòmiques, que tenen repercussió en diferents àmbits de la vida, generant així una disminució en la seva qualitat de vida. Això té conseqüències negatives per a la persona en tant que genera processos d'exclusió social i desigualtats i, alhora, impossibilita el transcurs normal de la quotidianitat, el gaudiment òptim del benestar, la igualtat d'oportunitats, la possibilitat de gaudir plenament dels drets universals i l'accessibilitat a recursos i serveis.

En aquesta definició intervenen x factors, que cal destacar:

1. Comprèn que la pobresa com un fenomen estructural i sistèmic que no depèn de la persona; per tant, no culpabilitza a la persona de la seva situació.
2. No etiqueta a les persones de pobre o no pobre, sinó que comprèn que es tracta d'una situació que algunes persones poden experimentar en un determinat moment de la seva vida, independentment de quin sigui el seu estat.

¹¹ S'ha anomenat “pobresa desapercebuda” a causa de la percepció pròpia que es té sobre la poca visibilitat de les situacions de pobresa de menys gravetat.

3. Parla de dificultats, en plural, que es tenen diàriament. A més no especifica la persistència en el temps, ja que depèn de cada cas.
4. Entén que aquestes dificultats tenen una transcendència més enllà dels fets, és a dir, té un impacte en altres àmbits.
5. Quan diu “Qualitat de vida”, es refereix al terme proposat per Schalock i Verdugo (com se cita a (Verdugo et al., 2008). (vegeu apartat *Concepte de Qualitat de vida*).
6. Fa referència al terme “normal” per referir-se a la quotidianitat, en el sentit de viure el dia a dia sense haver de preocupar-se per l’endemà. És a dir, amb la tranquil·litat i seguretat pròpia de tenir estabilitat econòmica per tal de poder desenvolupar un projecte propi de vida sense dificultats.
7. Quan parla de dificultats, fa referència a dificultats econòmiques com no arribar a final de mes o no poder fer front a un imprevist com podria ser el canvi d’un electrodomèstic espatllat; i en conseqüència, a totes aquelles dificultats que es puguin derivar d’aquesta¹².
8. Totes aquestes dificultats tenen molt a veure amb els àmbits en què repercuteixen, els quals és difícil diferenciar a causa de la seva retroalimentació i interrelació. Aquests són el personal, el sociolaboral i ocupacional, el sanitari, el socio-relacional i el jurídic-legal (vegeu apartat *Guia complementària del protocol* per a més informació sobre els àmbits d’incidència).

Accions concretes en matèria de pobresa

Com s’ha anomenat en el *Marc de referència* del marc teòric, els documents en els quals s’ha enquadrat el fenomen de pobresa (Declaració Universal dels Drets Humans i

¹² Com exposa M.F. (2022) en l’entrevista, és obvi que qui té dificultats econòmiques, té dificultats a altres aspectes de la seva vida. Per exemple, dificultats jurídiques com que es notifiqui una ordre d’embargament del sou o que arribi una demanda per impagament; dificultats personals com tenir malestar generalitzat pel desbordament de la situació o no poder desenvolupar el projecte personal de vida; dificultats laborals com no poder anar a la feina perquè no es disposa de cotxe; dificultats socio-relacionals com que els fills/es no puguin anar a les sortides escolars o als viatges de fi de curs; entre d’altres.

Constitució espanyola), no comporten l'obligat compliment de cap article, ja que serveixen com a guia per tal que l'estat pugui realitzar accions concretes legals i legítimes (polítiques), que puguin millorar allò al que va dirigit. En el cas de la pobresa desapercebuda, cal destacar dues accions (lleis) que estan íntimament relacionades amb aquest tant per l'objectiu que persegueixen com per allò que ofereixen a la població:

- Llei de 12/2007, de l'11 d'octubre, de serveis socials.

En aquesta llei s'exposa el sistema català de serveis socials i, la cartera de serveis de caràcter social i universal dels que disposa la població. La raó de ser dels serveis socials és la de garantir les necessitats bàsiques dels ciutadans/es, així com el manteniment de la seva autonomia personal i el desenvolupament de les capacitats personals, en un marc de respecte per la dignitat de la persona. A més, també busca millorar les condicions de vida d'aquestes i superar les desigualtats.

- Llei 19/2021, del 20 de desembre, per la que s'estableix l'ingrés mínim vital.

A causa del dèbil efecte redistributiu del conjunt de la intervenció de l'Estat a Espanya en comparació amb la majoria dels països propers, pel que fa als alts nivells de desigualtats i pobresa, sorgeix l'ingrés mínim vital. El qual busca garantir la participació plena de tota la ciutadania en vida social i econòmica, a través de la satisfacció d'unes condicions materials mínimes, trencant així el vincle entre l'absència estructural de recursos i la falta d'accés a oportunitats en els àmbits laboral, educatiu o social dels individus.

De manera que la prestació no és un fi en si mateixa, sinó una eina per a facilitar la transició dels individus des de l'exclusió social fins a una situació en la qual es puguin desenvolupar amb plenitud dins la societat.

En la mateixa línia, el 13 de juliol de 2018 es va crear la *Proposició de Llei integral contra la pobresa i l'exclusió social* (2018), per tal d'introduir en l'ordenament jurídic un conjunt de mesures destinades a crear les condicions que afavoreixin la prevenció i la lluita contra la pobresa, de manera que se n'aconsegueixi una reducció estructural per fomentar la inclusió social.

A banda d'aquestes lleis, cal destacar que a Espanya existeixen diverses polítiques per ajudar a les persones que es troben en situació d'exclusió social o de vulnerabilitat que,

poden ser extrapolables al fenomen de la pobresa desapercebuda. La responsabilitat de dur a terme aquestes polítiques no correspon a un únic òrgan, sinó que es troba distribuïda (Fuenmayor i Granell, 2011) en el nivell [estatal](#), [autonòmic](#) i [local](#), els quals ofereixen ajudes i prestacions, així com serveis i recursos per a la ciutadania. La diferència entre els diferents nivells està en l'òrgan responsable d'atorgar les ajudes, prestacions, recursos i serveis: si el Gobierno de España, la Generalitat de Catalunya o l'Ajuntament de Barcelona. En tot cas, tenir present tots ells és primordial per poder oferir a la persona tots els recursos dels quals disposa.

Cal dir que les accions que realitza l'estat (a escala estatal, autonòmica i local) per fer front a la problemàtica de la pobresa són nombroses. Tot i això, molts cops són criticades per la no resolució satisfactòria dels problemes que l'engloben. Per exemple, tot i haver-hi lleis que regulen aspectes com la renda o l'accés a una sèrie de serveis, segueixen havent-hi persones en l'atur o en risc d'exclusió social.

Tal com diu (Gómez, 2004), existeixen tot un seguit de crítiques cap a l'estat del benestar derivades de la seva pròpia crisi, entre les quals es troben les crítiques de gestió. Aquestes qüestionen la gestió dels sistemes de protecció social, exigint que s'incorporin criteris d'eficàcia i d'eficiència en la seva gestió, però defensant el concepte d'estat del benestar i la provisió de serveis per part del sector públic.

En definitiva, encara que no es pot negar la presència de l'estat en el desenvolupament d'accions per tal d'afrontar la problemàtica de la pobresa i la consegüent exclusió social d'aquesta, sí que es pot qüestionar si els resultats de les seves accions tenen l'impacte desitjat o no. És a dir, caldria veure si aquestes accions concretes són suficients per millorar la situació de pobresa o, si calen noves maneres d'afrontar-la com es planteja en aquest TFG, amb la creació del protocol d'actuació.

5.1.2. Objectius del Protocol

Dit això, els objectius del *Protocol d'actuació per als professionals de l'Educació Social front de situacions de pobresa desapercebuda* són:

Objectiu general

Millorar la qualitat de vida de les persones que es troben en situació de pobresa desapercebuda, des del punt de vista socioeducatiu.

Objectius específics

- 1.1. Conèixer els recursos i serveis existents per mitigar les dificultats econòmiques pròpies de la situació de pobresa desapercebuda.
- 1.2. Facilitar l'adquisició d'habilitats que permetin aprofitar la informació i els recursos existents.
- 1.3. Promoure la incorporació d'hàbits financers beneficiosos.
- 1.4. Sensibilitzar a la societat i a la mateixa persona sobre la visió que es té del fenomen de pobresa desapercebuda.
- 1.5. Rebre un acompanyament real i personalitzat.

5.1.3. Destinataris i agents implicats

El protocol està orientat a la millora de la qualitat de vida de les persones que es troben en situació de pobresa desapercebuda. És a dir, els destinataris i destinatàries d'aquest producte són persones que tenen dificultats majoritàriament econòmiques que repercuteixen en diferents àmbits de la vida, i en conseqüència, veuen la seva qualitat de vida afectada o disminuïda.

Els beneficiaris indirectes del protocol en qüestió seran els i les professionals de l'Educació Social que vulguin fer-ne ús d'aquest per tal de fer un bon acompanyament a les persones destinàries. La seva implicació seria la que correspon al rigor professional i ètic de la professió (CGCEES, 2007).

Els agents implicats serien tot el seguit d'institucions a les quals pertanyen els diferents recursos específics que apareixen en el protocol, com per exemple, la Generalitat de Catalunya o l'Ajuntament de Barcelona. El seu grau d'implicació seria progressiu, un cop l'educador/a social responsable de l'acompanyament del cas es coordinés amb aquest.

5.1.4. Contextualització del producte

El producte està contextualitzat en el sistema català de serveis socials, ja que està pensat perquè sigui una eina complementària a l'abordatge que actualment s'està duent a terme en matèria de pobresa. El protocol d'abordatge es presenta com un recurs addicional per a la Xarxa de Serveis Socials d'Atenció Pública, és a dir, com una eina més en el conjunt

de recursos, prestacions, activitats, programes, objectes i equipaments destinats a l'atenció social de la població.

De manera, que es tractaria d'un recurs de titularitat pública que englobaria tot el necessari per abordar de forma satisfactòria les situacions de pobresa desapercebuda, des de el que és propi de l'administració, de les entitats locals i del tercer sector. Les persones destinatàries no tindrien accés directe al protocol, sinó que s'entén que aquest ha d'anar en consonància amb un acompanyament socioeducatiu professional que sigui capaç d'interpretar i adaptar el protocol a la situació específica de la persona, tenint en compte la seva contextualització.

Donat que les persones participants en les accions que han possibilitat el TFG són de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, s'ha decidit emmarcar el protocol dins del territori de la ciutat de Barcelona, de manera que tots els recursos que hi apareixen en ell estan ubicats en ella. Tot i que s'ha delimitat en aquest context, es podria extrapolar l'estructura base del protocol a d'altres, si es canviessin els recursos específics propis de la ciutat pels propis de cada territori, ja que de totes maneres, el protocol s'haurà de modificar i adaptar en cada cas.

5.2. Metodologia

La metodologia emprada per elaborar el *Protocol d'actuació per a professionals de l'Educació Social per abordar situacions de pobresa desapercebuda* es compon de diferents actuacions que en conjunt han permès la seva creació. En trets generals, el procés de creació del protocol es basa en un diagnòstic de la realitat i en la realització del producte com a tal.

El diagnòstic es divideix en dues parts: per una banda, la part de comprensió del fenomen (Fase 2 del cronograma) i, per altra banda, la part d'anàlisi d'aquest (Fases 4 i 5 del cronograma). La primera part es basa en la realització d'una revisió bibliogràfica, en la lectura de diversos documents acadèmics i no acadèmics, relatius a la pobresa i a una entrevista a una professional. Amb aquesta primera part, a més de comprendre el fenomen, s'ha permès redactar el marc de referència del TFG i del producte, donant així integritat, ordre i teoria fonamentada al treball.

En canvi, la segona part, consisteix a emmarcar aquesta teoria i informació obtinguda mitjançant la primera part del diagnòstic, dins d'un context real. Per realitzar això, s'han

recopilat i analitzat diferents dades aconseguides mitjançant dues accions: un Focus Group (FG) i un seguit d'enquestes.

Després, amb els resultats extrets d'aquestes dues parts del procés de creació, s'ha iniciat la Fase 6 del cronograma *Realització del producte*, la qual es basa en la ideació, la realització d'un esborrany, la redacció de la descripció del producte i, finalment, la realització definitiva d'aquest.

Amb tot, s'ha pogut estructurar un protocol acotat a la realitat de les persones, complet, amb viabilitat, consistent i útil en el sentit que desenvolupa tot allò que durant el procés de realització del TFG s'ha considerat rellevant per donar resposta a l'objectiu general.

Cal indicar, que paral·lelament a aquest procés, s'ha dut a terme la redacció de la memòria del TFG (fase 3 del cronograma), aspecte que ha permès recollir tot el procés creatiu del protocol.

5.2.1. Principis metodològics

Els principals principis que han regit en tot moment el procés de creació del producte i del TFG són:

- El principi d'utilitat, ja que sempre s'ha buscat que el producte final fos realment útil per a la població a la qual es dirigeix i la idea és que el protocol no acabi en un treball de final de carrera que es fa i ja està.
- El principi de realitat, perquè a més de fer una recerca bibliogràfica per aproximar-nos el més possible a la comprensió del fenomen, s'ha estudiat la realitat de cinc participants que es troben en situació de pobresa desapercebuda per tal de contrastar la teoria amb el que existeix a la realitat.
- El principi de confidencialitat pel que fa al procés d'obtenció de dades, ja que s'ha respectat l'anonimat de les persones participants i, aquestes han sigut informades prèviament d'això i del caràcter acadèmic del treball.

5.2.2. Accions per desenvolupar el producte

Encara que s'ha exposat que per tal de realitzar el protocol s'han dut a terme diverses accions, a continuació s'exposen les tres accions principals del procés de creació del producte: per una banda, es va realitzar una entrevista a una professional de serveis socials de Barcelona amb la finalitat de comprendre el fenomen amb més profunditat. Tot i que

inicialment es va fer servir per realitzar el marc teòric, la realitat és que ha sigut rellevant també per a la ideació del protocol.

Per altra banda, per tal d'emmarcar el fenomen teòric de pobresa desapercebuda a la realitat, s'han recopilat i analitzat dades mitjançant un Focus Group integrat per cinc persones que es troben en situació de pobresa desapercebuda i una enquesta a aquestes mateixes.

Alhora, aquestes accions són tècniques de recollida d'informació que han permès recopilar tota una sèrie de dades que posteriorment han sigut d'utilitat per a la seva anàlisi.

Com s'ha dit abans, per dur-los a terme, s'ha informat les participants de la seva finalitat acadèmica i exclusiva per al desenvolupament del TFG sobre pobresa desapercebuda, així com de la confidencialitat i anonimat de les seves aportacions. A més, per tal de poder analitzar posteriorment la informació recollida, tant en l'entrevista com en el FG es va demanar permís a les persones participants per enregistrar¹³ el contingut de les reunions.

A continuació s'explica cadascuna de les accions amb més detall.

Entrevista a una professional de serveis socials

En primer lloc, l'entrevista és una tècnica de recollida d'informació qualitativa que té per objectiu obtenir informació de manera oral i personalitzada sobre esdeveniments, experiències, opinions de persones (Folgueiras, 2016). En aquest cas, es va decidir entrevistar a M.F., educadora social a serveis socials de Barcelona i professora de la Universitat de Barcelona.

L'elecció d'entrevistar a M.F. té la finalitat d'incorporar una visió educativa real i actual en el marc dels serveis socials de Barcelona, és a dir, tenir en compte què s'està fent des de serveis socials ara per abordar problemàtiques relacionades amb la pobresa, per poder aprofitar el que funciona, millorar el que no i fer propostes innovadores al respecte. En aquest sentit, els objectius marcats en l'entrevista van ser:

¹³ L'enregistrament s'ha plasmat als annexos en forma d'anotacions dels aspectes rellevants per al TFG

1. Explorar la realitat, és a dir, conceptualitzar què és la pobresa des de SSB.
2. Detectar les necessitats que aquesta situació comporta a les persones que l'experimenten.
3. Conèixer quin és el perfil de les persones que tenen aquesta situació.
4. Saber quin és el paper de l'educador/a social en tot això.

L'entrevista estructurada, individual i exploratòria¹⁴ que es va dur a terme es compon d'un total de catorze preguntes, repartides en cinc blocs temàtics: abordament des de SSB, perfil/característiques de les persones, conceptualització, punt de vista de l'educador/a social/ rol de l'educador/a social i cloenda. En aquest cas la forma de realitzar-la va ser virtual, es va concretar una reunió amb la plataforma *Google meet* el 22 de desembre de 2022 a les 18:30 hores (vegeu Annexos 8.1. *Resultats extrets de l'entrevista a M.F.*).

Focus Group

En segon lloc, el Focus Group (FG) o grup de discussió. Segons Kitzinger (1995), aquesta eina és una tècnica de recerca en la qual es reuneix un grup de persones per discutir i reflexionar sobre temes específics, amb l'objectiu d'obtenir informació en profunditat sobre les seves percepcions i opinions.

El procés que s'ha seguit per dur a terme el FG és el següent. Primer de tot, es va contactar via WhatsApp amb diverses persones que l'autora del TFG va considerar que podien sentir-se identificades amb el terme de pobresa desapercibuda i se'ls va demanar participar en una reunió. D'aquestes es va acordar amb cinc persones la participació en el FG. Posteriorment, es va enviar un missatge de WhatsApp privat amb l'enllaç de l'enquesta prèvia a aquest (vegeu següent apartat) i es va detallar la informació referent a la trobada (data, hora i lloc). Finalment, es va dur a terme la reunió presencial el 28 de març a les 17:00 h a la sala d'estudis ubicada al C/ de Garcilaso, 103, 08027 Barcelona.

Inicialment, la forma de dur a terme el FG es basava en un guió (vegeu Annexos 8.2. *Guió inicial Focus Group*) amb un seguit de preguntes orientades a donar resposta als següents objectius:

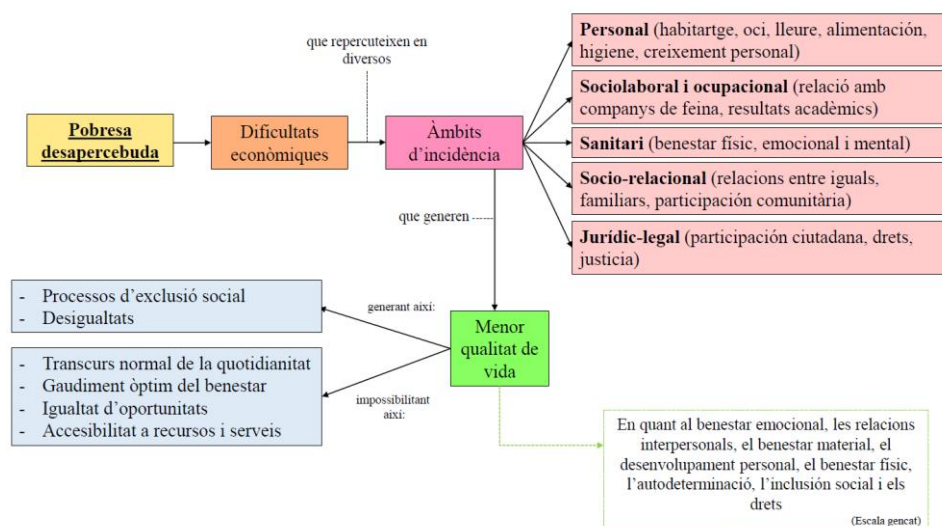
¹⁴ Segons el grau d'estructuració, el nombre de participants i el moment de realització. Per a més informació visitar <https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/99003>

1. Conèixer de primera mà el punt de vista sobre la temàtica de persones que es troben en situació de pobresa desapercebuda.
2. Aprofitar el testimoniatge d'aquestes persones per a estructurar els punts clau (de manera participativa) del protocol d'actuació per a professionals de l'Educació Social per a abordar situacions de pobresa desapercebuda amb la finalitat que aquest sigui el més real i consistent possible.

Un cop s'estava duent a terme el focus es va decidir no intervenir gaire en la dinàmica establerta entre les participants, ja que estaven expressant-se de forma oberta i sincera, exposant reflexions i vivències molt potents per al TFG. És per això que el guió preparat inicialment únicament es va utilitzar com a guia en cas que la conversa no continués. A efectes pràctics, el format va ser informal, perquè es va explicar el terme de pobresa desapercebuda ensenyant i explicant un esquema d'aquest (vegeu Figura 12) i es va intervenir mínimament per redirigir el debat en alguna ocasió.

Figura 12

Esquema del terme pobresa desapercebuda

Nota. Elaboració pròpia.

Pel que fa a les preguntes inicialment plantejades, aquestes van esdevenir en diversos temes generals com *Repercussió de les dificultats econòmiques* o *Maneres actuals de suportar la situació*, els quals han sigut la guia per extreure conclusions sobre el Focus Group (vegeu Annexos 8.3. *Matriu d'anotacions dels resultats del FG*).

Enquesta prèvia al Focus Group

L'enquesta és una tècnica de recollida d'informació quantitativa que permet plantejar un conjunt de preguntes per a recollir informació estructurada sobre una mostra de persones per a descriure a la població a la qual pertanyen i/o contrastar estadísticament algunes relacions entre mesures del seu interès (Meneses, 2016).

S'ha realitzat una enquesta prèvia al FG a cadascuna de les participants amb l'objectiu de:

- donar informació sobre la temàtica a tractar en el Focus Group (pobresa desapercebuda) per a no partir de zero completament
- contextualitzar quina és la situació personal de pobresa desapercebuda que les participants viuen
- conèixer quin impacte té en la seva qualitat de vida

La forma de realitzar-la ha sigut a través de Google Formularis. El format de l'enquesta es basa en dos blocs temàtics: per una banda, les dades personals de les participants en les quals apareixen sis preguntes referents al nom d'aquestes, l'edat, lloc de residència actual, ocupació actual, estudis i font d'ingressos principal. En segon lloc, l'apartat de preguntes sobre la pobresa desapercebuda, en el qual s'explica el terme en qüestió i es fa un seguit de cinc preguntes orientades a conèixer la situació personal de les integrants respecte a la situació de pobresa desapercebuda, com per exemple *En quins àmbits afecta la pobresa desapercebuda?*, o *T'ha generat processos d'exclusió social i/o desigualtats la situació de pobresa desapercebuda?* (vegeu Annexos 8.4. *Fitxes resultants de l'enquesta prèvia al FG de les participants*).

5.3. Resultats

Els resultats extrets corresponen a les tres principals accions abans esmentades (vegeu apartat *Accions per desenvolupar el producte*) i es troben recollits amb anotacions en forma de taula en els annexos (vegeu Annexos). A partir dels resultats s'ha reflexionat i destacat el que s'ha considerat més rellevant per al TFG.

A continuació es mostra l'anàlisi realitzada de l'entrevista a una professional de SSB, del FG i de les enquestes:

5.3.1. Anàlisi dels resultats

Entrevista a una professional de Serveis Socials de Barcelona

Pel que fa a l'entrevista a M.F., cal destacar que després de realitzar-la es va poder reflexionar sobre diferents aspectes en clau socioeducativa a tenir en compte a l'hora d'abordar la problemàtica treballada, com per exemple, tenir present la personalització dels processos, tot i voler crear un protocol estandarditzat o incorporar en el protocol aspectes com factors de risc i de protecció.

Gràcies a l'entrevista, s'ha confirmat la sospita de la inexistència d'un protocol establert per l'administració en general per tractar situacions de pobresa (el que es fa és valorar l'atorgament de diversos ajuts a partir d'un diagnòstic professional); s'ha entès que no hi ha un perfil de persones que es troben en aquestes situacions, sinó que més bé tothom pot trobar-se en situacions de vulnerabilitat; s'ha comprès que l'abordatge que es faci en aquestes situacions dependrà de cada cas i del pla de treball que s'estableixi amb la persona, i que no es parla de pobresa com a tal sinó de *Persones amb dificultats econòmiques, Situacions precàries o Persones que passen per una situació x*.

Respecte al paper de l'Educació Social pot tenir en això, M.F. insta que l'educadora social ha de fer un bon diagnòstic explorant tots els camps de la vida de la persona a la qual es vol acompanyar i conèixer recursos per poder millorar la seva qualitat de vida. Ella mateixa va compartir quins camps creu rellevant per a això: *les qüestions personals i psicològiques (competències), l'entorn més proper (família, amics, veïnat, barri, parella), les necessitats bàsiques (higiene, alimentació...), les capacitats ocupacionals i formatives i l'estat de salut*.

Finalment, cal destacar que els aspectes relacionats amb la pobresa que va destacar M. F. són el pagament de *subministraments (aigua, llum, gas), els problemes relacionats amb l'habitatge (per accedir, condicions, per mantenir) i el manteniment dels fills/es*.

Focus Group

A continuació es mostren l'anàlisi dels resultats del FG sobre pobresa desapercebuda:

- Repercussió de les dificultats econòmiques

En el FG van sortir reflexions molt interessants sobre les repercussions que tenen les dificultats econòmiques. Deien que com tot està regit des d'un punt de vista capitalista la

falta de diners repercuteix en tot. Alguns dels exemples que cal destacar són: no poder anar a prendre un cafè (oci), no poder estudiar allò que es vol, tenir un estat anímic dolent, no complir somnis, entre d'altres. En la mateixa línia, MJ. T. comenta “sense *cash*¹⁵ no pots gaudir dels teus drets fonamentals com estudiar, independitzar-se, garantir el benestar del teu fill...” (MJ. T.).

De manera que es pot afirmar que el factor econòmic és determinant en el dia a dia de les persones.

Quan conflueixen diverses situacions de risc com la violència masclista, infància en risc, salut mental, entre altres, la situació econòmica de la persona es veu empitjorada substancialment. La situació que L.P. explicava n'és un exemple: entramat de situacions de desemparament i risc d'exclusió social greu que promouen una baixa qualitat de vida, situacions de sensellarisme, repercussió en la salut física i mental.

També és important tenir en compte les conseqüències que això causa. Per exemple, la situació financera de les participants no permet invertir en qualitat quant a necessitats bàsiques com a calçat o roba, de manera que això fa que s'opti per quantitat en comptes de qualitat encara que la durabilitat sigui molt inferior.

Finalment, cal destacar que les participants fan molta èmfasi a la repercussió que les relacions inestables afectives (familiars) tenen en la situació de la persona. Aquí hi ha implicats diversos factors: responsabilitat afectiva, dependència econòmica, maltractament psicològic, relacions de poder. Alguns casos exemplificadors serien que la mare de L.P. va posar el pis actual de la L.P. al seu nom com un favor i la seva àvia l'ajuda a pagar-lo, ja que no pot fer-se'n càrrec ella; però quan aconsegueix un treball per a deixar de dependre d'elles i els demana quedar-se amb el seu fill un parell d'hores mentre treballa es neguen; o que la D.O. no pot aconseguir un treball malgrat tenir titulació perquè la seva mare es queda sense pagar.

¹⁵ Anglisme de diners.

- Causes de la situació de pobresa desapercebuda

Les causes de la situació que les participants han expressat són, per una banda, els límits per aconseguir diners a causa de la situació familiar a casa: D.O. diu que si treballa li treuen la paga a la seva mare i això ocasionaria discussions i malestar a la llar i; per altra banda, la impossibilitat real de treballar, és a dir, al no poder treballar, la intensitat de treball de la persona i el seu poder adquisitiu disminueixen i es veu embussat: L.P. no pot treballar perquè no troba un treball que pugui combinar amb la cura del seu fill de sis anys.

- Maneres actuals de suportar la situació

Les maneres en què les participants superen la seva situació de pobresa desapercebuda, així com les conseqüències que se'n deriven d'aquesta són l'accés a ajudes públiques com la de monoparentalitat o la que es rep per ser víctima de violència de gènere, l'execució de petits treballs esporàdics que no repercuteixen en l'adquisició d'aquestes ajudes i l'economia submergida, rebent ingressos en negre.

En definitiva, la forma a la qual les persones acaben recorrent per a aconseguir satisfer les seves necessitats és la il·legal o alegal. Per exemple: aconseguir que una altra persona et deixi el seu contracte per a llogar un habitatge o treballar en negre.

- Recursos coneguts actualment

Les participants coneixen molts recursos, la majoria dels quals han provat com a mínim una de les participants:

- Ajudes per posseir el certificat de violència de gènere, per monoparentalitat, per pobresa energètica i per comprar roba de la Fundació La Caixa.
- Ingres mínim vital.
- Beques i ajudes per a estudis, com per exemple la beca MEC o l'AGAUR.
- Assessorament gratuït als centres cívics.
- Llistes per demanar habitatge social a diversos municipis.
- SEPE.
- Certificat de professionalització.
- Assegurança mèdica escolar.
- Dret a Càritas.

- **Opinió sobre els recursos existents**

Les participants expressen una insatisfacció i descontentament general per com es gestiona en l'actualitat l'acompanyament de la seva situació de pobresa desapercebuda, més concretament diuen que des de serveis socials “*No te quieren ayudar*”. Diuen que perquè realment t'ajudin has de trobar-te a persones professionals que s'involucrin i vegin més enllà de les dificultats i, ahora, trobar-te en situacions greus i complicades.

Pel que fa a les ajudes, comenten que no són suficients i que no contemplen la situació real de la persona. A més, diuen que els criteris de les ajudes no haurien de ser objectius i rotunds, perquè cal analitzar la situació real de la persona en profunditat i promoure el seu benestar: “*no puede ser que por no cumplir un requisito no pueda acceder a una ayuda y mi situación empeore, así no se puede salir del bucle*”.

- **Necessitats expressades per les participants per millorar la situació**

Les participants manifesten que les formes d'ajudar a les persones han de ser reals, efectives i ajustades a les seves necessitats. Demanen atenció personalitzada sense patrons marcats pel sistema, vincle real, crear habitatge social real amb un pagament ajustat a la situació financera del moment.

- **Aportacions de les participants per millorar la situació**

Les participants expressen que el que realment ajuda a sortir de la situació de pobresa desapercebuda és tenir accés a informació desconeguda que pot servir. Comenten que és en reunions com el Focus Group o el procés orella-boca on realment t'assabentes de recursos i eines útils.

Cal dir que tenen molt clar que la situació econòmica és la causa principal de la seva situació i que aconseguint millorar-la, la situació personal millorarà. En aquest sentit, L.P. diu “*Si tú consigues una base económica estable que te permita ... tú puedes tener tu independencia y tu vida*”.

- **Descripció de les participants sobre la seva situació**

La descripció que les participants fan sobre la seva situació és realista i sincera. Diverses vegades esmenten trobar-se en un bucle psicològic en el qual és difícil sortir, a causa de temes econòmics com no aconseguir treball per la situació familiar, substituir l'adquisició d'articles de qualitat mitjana a causa de l'elevat preu d'aquests per articles de mala qualitat

o no aconseguir pagues per no complir requisits estandarditzats que no donen resposta a la seva situació real.

Manifesten que aquesta situació les manté en un estat d'alerta, preocupació i ansietat constant, perquè encara que la seva situació millori mínimament, no se senten del tot segures ni estables. En la mateixa línia, les participants mostren desconfiança i expliquen no haver-se expressat obertament en els serveis socials per por de les repercussions que la seva situació podria comportar en els àmbits jurídic-legal, personal i socio-relacional. Per exemple, L.P. per tenir por de que la DGAIA li retiri la tutela del seu fill.

Pel que fa a aspectes positius de trobar-se en aquesta situació, comenten que haver-la viscut els ha permès créixer personalment, en el sentit que han pogut aprofitar els pocs recursos dels quals disposaven i suportar adversitats per tal de poder avançar.

Encara que expressen consciència sobre que la seva situació és un problema estructural i es queixen del paper de l'estat i de la societat capitalista en tot això, senten culpabilitat per la situació i pressió per part de la societat.

Enquesta

A continuació es mostren l'anàlisi dels resultats del qüestionari previ al FG sobre pobresa desapercebuda, diferenciant els dos apartats d'aquesta:

- Dades personals

Pel que fa als resultats sobre dades personals de l'enquesta, trobem que les cinc participants tenen edats compreses entre els 22 i els 51 i viuen a l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

Els estudis que tenen oscil·len entre els secundaris obligatoris i el grau universitari, de manera que podríem dir que totes elles tenen els estudis bàsics finalitzats. En l'actualitat tres d'elles treballen de forma regular (coordinadora d'educació, auxiliar d'infermeria i monitora de lleure) i les dues restants es troben realitzant estudis i treballant de forma molt esporàdica.

Pel que fa a la font principal dels ingressos, en general expressen dues maneres: per una banda, feina (pròpia o d'alguna persona del nucli familiar), per altra banda, subsidis i pensions.

- Sobre el concepte de pobresa desapercebuda

Les participants manifesten sentir-se identificades amb el terme de pobresa desapercebuda perquè els ingressos que tenen fan que tinguin dificultats per arribar cada mes a final de mes tenint les necessitats primàries cobertes i que la seva qualitat de vida sigui bàsica. De fet, comenten explícitament que aquesta situació ha condicionat la seva qualitat de vida per aspectes com no haver tingut les mateixes oportunitats ni l'accessibilitat que la resta, no gaudir de bones condicions laborals o prescindir d'algunes coses per cobrir necessitats més prioritàries.

Enfronten la situació amb força i empena, així ho mostren quan utilitzen expressions com “lluitar per a” o afirmacions com “hauríem de tenir”.

Igual que en el FG, expressen descontentament i frustració pel que fa a la situació econòmica. Per exemple, A.M. comenta: *“a veces es frustrante ver como el esfuerzo de uno no se refleja económicamente ni en lo que querría optar uno”*.

A més, són conscients que la situació és insostenible i que no es tracta de casos particulars en els quals la responsabilitat és seva. En la mateixa línia, A. M. denuncia que el cobriment de necessitats mínimes ha de ser universal i garantit dient: *“Nadie debería de pasar esas necesidades que deberían de ser básicas y aptas para todo el mundo”*.

En resposta a la pregunta *En quins àmbits afecta la pobresa?*, cal destacar que totes les persones han indicat afectació en més d'un àmbit alhora. Com a resultat conclusiu cal dir que totes les opcions proposades com a possibles àmbits d'incidència de la pobresa desapercebuda (personal, sociolaboral i ocupacional, sanitari, socio-relacional, jurídic-legal) han confirmat ser-ho. Els àmbits que més destaquen són el personal (totes les participants), el sociolaboral i ocupacional (4 de 5 participants) i el socio-relacional (4 de 5 participants).

Els aspectes que les participants consideren que s'han vist afectats o bloquejats per la seva situació de pobresa desapercebuda són: transcurs normal de la quotidianitat, gaudir òptimament de benestar, igualtat d'oportunitats, accessibilitat a recursos i serveis. A més, cal destacar que les participants han expressat més d'una d'aquestes situacions alhora.

Finalment, en resposta a la pregunta *T'ha generat processos d'exclusió social i/o desigualtats la situació de pobresa desapercebuda?*, hi ha hagut menys consens que en les anteriors respostes. Algunes de les participants expressen que sí dubitativament (no,

però...), altres diuen que no i altres que sí. Les persones que diuen que sí que es refereixen a situacions de sensellarisme, falta d'alimentació, no accés a sanitat de qualitat (dentista), no gaudir d'oci, no possibilitat d'estudiar el que realment es vol, no accés a ajudes i estabilitat.

En definitiva, les persones enquestades han corroborat i confirmat que la situació de pobresa desapercebuda es dona i repercuteix en diversos àmbits de les seves vides, té unes conseqüències majoritàriament negatives i, alhora incideix en la qualitat de les seves vides.

5.4. Elaboració del producte

En el present apartat sobre *Elaboració del producte* s'exposen la temporalitat del TFG, la implementació del protocol, els recursos necessaris per dur-lo a terme, l'avaluació i seguiment d'aquest i, finalment, la viabilitat a curt i llarg termini del producte. Amb aquest apartat, es pretén aclarir més tant el procés d'elaboració del producte com la posada en marxa d'aquest, un cop realitzat.

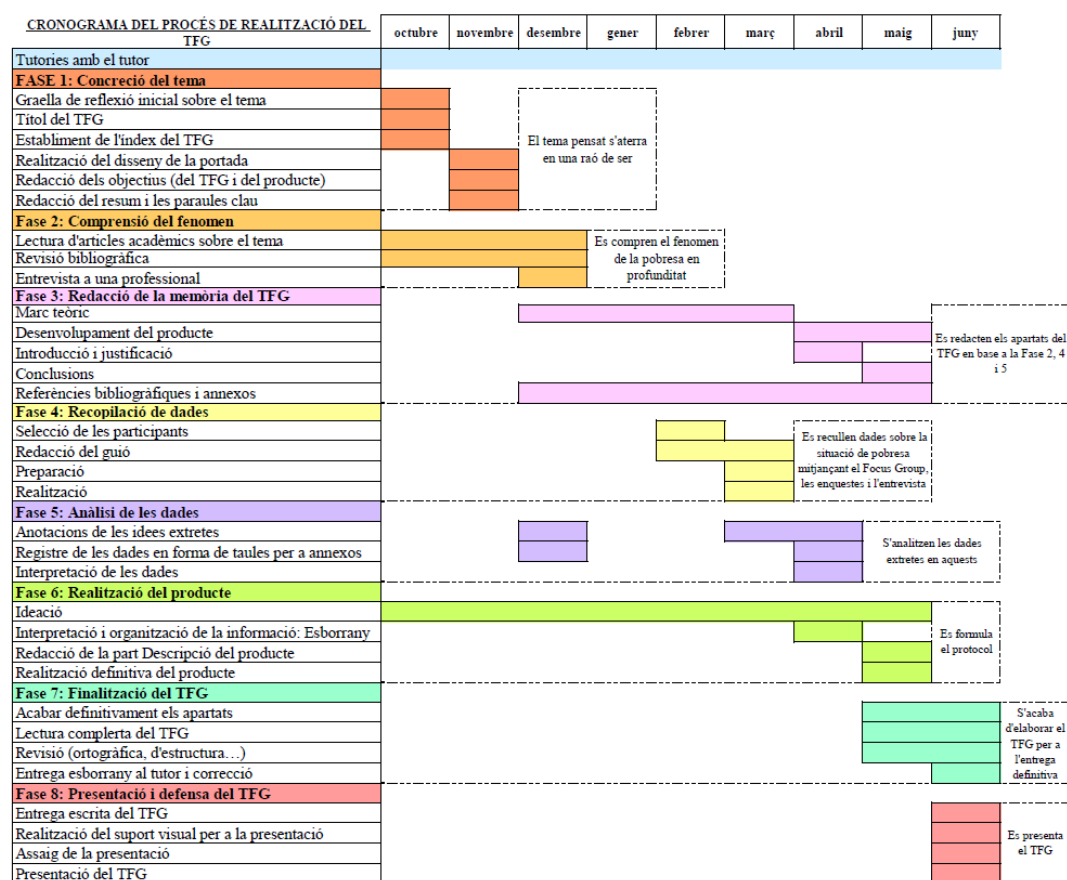
5.4.1. Temporalitat

El TFG s'ha dut a terme durant nou mesos, des de l'octubre de 2022 fins al juny de 2023 (vegeu Figura 13). El procés d'elaboració d'aquest s'ha dividit en un total de vuit fases, les quals són: concreció del tema, comprensió del fenomen, redacció de la memòria del TFG, recopilació de dades, anàlisi de dades, realització del producte, finalització del TFG i presentació i defensa del TFG.

Cal dir que tot i que es tracta de fases successives, en algun moment s'han dut a terme de forma simultània. Per exemple, la fase de redacció de la memòria ha sigut transversal al llarg del temps o mentre es comprenia el fenomen s'ha començat a redactar algun apartat de la memòria.

Figura 13

Cronograma del procés de realització del TFG

Nota. Elaboració pròpia.

5.4.2. Implementació del protocol

Donat que el Protocol es vol implementar en el context de la Xarxa de Serveis Socials, a continuació s'explica com s'ha previst que el producte arribi a aquest punt.

El procés durarà dos anys en total i com s'ha dit, es parteix d'haver elaborat el producte durant nou mesos. Seguidament, s'iniciaria el procés d'avaluació i seguiment d'aquest (vegeu l'apartat *Avaluació i seguiment*), el qual duraria sis mesos (vegeu Figura 14).

Posteriorment, s'establiria contacte amb el Departament de l'administració pública responsable dels temes relatius a l'Educació Social (Departament de Drets socials) per tal d'intentar que incorporessin el Protocol en el seu abordatge socioeducatiu diari com una eina complementària. Un cop es confirmés la incorporació en ell, s'entén que s'haurien

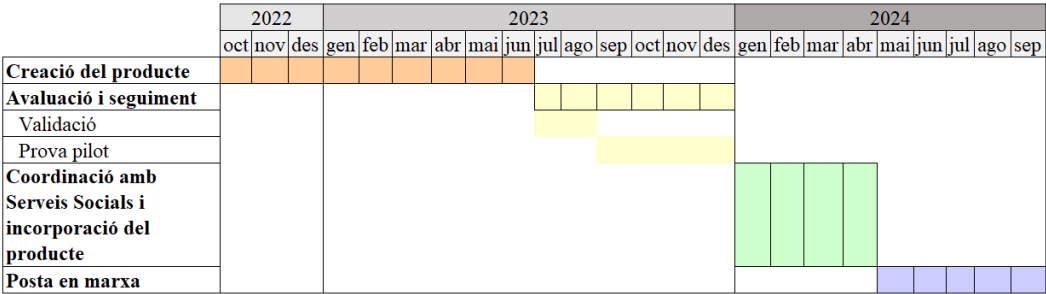
de dur a terme tot un seguit de formalitzacions i passos administratius per tal de regularitzar el Protocol i la seva implementació. Aquest procés duraria quatre mesos més.

Finalment, es començaria a fer servir aquest obtenint resultats positius respecte a la qualitat de vida de les persones a les quals s’acompanya. La previsió és començar a fer servir el protocol a mitjan 2024 i fer-lo servir d’ara endavant.

Cal dir que tot aquest procés és fictici i compta que tant la resposta administrativa com el procés en si, sigui favorable quant a la incorporació del producte.

Figura 14

Cronograma del producte

Nota. Elaboració pròpia.

5.4.3. Recursos necessaris

Per tal de realitzar el producte *Protocol d’actuació per a professionals de l’Educació Social per abordar situacions de pobresa desapercibuda*, han sigut necessaris tota una sèrie de recursos clau a tenir en compte (vegeu Figura 15). Aquests varien segons la seva naturalesa (si són materials o immaterials) i la seva funció en el procés de creació del producte.

Figura 15

Taula dels recursos utilitzats en el procés de creació del protocol

Recursos materials	
Ordinador	Per poder realitzar tot el treball
Fulls de paper, llibretes i post-its	Per fer la ideació del protocol, organitzar informació, agafar apunts a les tutories, fer esborranys, entre d'altres.
Bolígrafs i subratlladors	
Recursos immaterials	
Temps	Per poder realitzar correctament el TFG i el protocol seguint els principis metodològics i ètics establerts
Coneixement especialitzat sobre el tema	
Assessorament en el procés de creació	
Programa Canva	Per a la creació d'elements visuals del TFG (portada)
Programa Lucidchart	Per a la creació del disseny final del protocol
Gestor Bibliogràfic Zotero	Per realitzar la bibliografia correctament i tenir un registre de les cites utilitzades
Programes Microsoft Word i Excel	Per redactar la memòria del TFG i el cronograma
Gravadora de veu digital	Per enregistrar les aportacions de les participants del Focus Group i l'entrevista
Accés a internet	Per consultar la informació necessària, descarregar arxius, fer les tutories individuals, accedir a <i>Drive</i> , fer la recerca bibliogràfica, entre d'altres
Google Drive i Google Calendar	Per editar el TFG en línia amb el tutor i realitzar les tutories

Nota. Elaboració pròpia.

5.4.4. Avaluació i seguiment

Per tal d'avaluar si el protocol assoleix els objectius plantejats inicialment i, en definitiva, veure si és útil, eficaç, eficient i dona resposta a les necessitats plantejades, es durien a terme dues accions principalment.¹⁶

¹⁶ Donat que és un TFG, només s'explica com es duria a terme l'avaluació del producte, és a dir, no s'ha implementat.

En primer lloc, amb l'objectiu de validar professionalment el producte, es mostraria el protocol finalitzat a diferents educadors i educadores socials vinculats a Serveis Socials Bàsics. Per fer-lo s'elaboraria un qüestionari breu mitjançant l'eina *Google Forms*, en el que es demanaria la seva opinió al respecte. Un exemple de pregunta seria: Consideres que el Protocol respon a les necessitats de les persones que es troben en situació de pobresa desapercebuda?

Paral·lelament a aquest procés, es faria una adaptació del qüestionari per tal de repetir la validació, però en aquest cas, amb les participants del FG. D'aquesta manera, podria comprovar si les participants creuen que el resultat final acull tot allò que va sortir en la reunió del FG.

Finalment, un cop es conegués l'opinió d'ambdues parts i modifiqués el protocol d'acord amb les propostes de millora sorgides en el procés de validació, es llençaria la primera prova pilot del protocol. És a dir, es faria un procés iteratiu per tal de comprovar com seria la posada en marxa del protocol.

5.4.5. Viabilitat a curt i llarg termini

Pel que fa a la viabilitat del protocol d'actuació per abordar situacions de pobresa desapercebuda, es podria afirmar que aquest és factible pel que fa a la seva raó de ser (respon a una doble necessitat), per la seva forma de creació (s'ha elaborat a partir d'una recerca empírica i s'ha contrastat amb persones que es troben en aquesta situació), per la manera en què es té pensat avaluar prèviament a la posada en marxa (amb una prèvia validació professional i dels participants i amb una prova pilot) i, finalment, per com i on es farà servir (és una eina per als educadors i educadores socials, de manera que la forma de seguir el protocol es fonamenta en el rigor i professionalitat d'aquests. A més, posar-lo a disposició dels Serveis Socials de Barcelona, permet fer servir el protocol en un àmbit en què aquest encaixa).

De manera que, amb això, s'entén que el producte és viable a diversos nivells:

- nivell social, perquè les persones destinatàries l'acullen i el reconeixen¹⁷
- nivell polític, perquè s'emmarca dintre de la legislació vigent d'Espanya i actua d'acord amb la Declaració Universal dels Drets Humans (vegeu apartat *Marc de Referència*)
- nivell econòmic, perquè els costos inicialment serien mínims donat que la majoria dels recursos emprats per a la seva creació són immaterials (vegeu apartat *Recursos necessaris*).
- nivell tècnic, perquè les competències i habilitats necessàries per fer-lo servir van lligades a les pròpies de la professió de l'Educació Social. A més, abans de la posada en marxa, es passaria per un procés d'avaluació de l'eficàcia i viabilitat de les solucions tècniques proposades en el protocol, mitjançant una prova pilot.

Pel que fa a la viabilitat a escala institucional, cal dir que tot i que es pensa que pot ser viable, únicament amb la creació del protocol no es pot afirmar que ho sigui, ja que caldria veure el nivell d'acceptació del producte així com la disposició en implementar-lo dins d'aquest marc. La creença que sigui viable en aquest sentit, parteix de la premissa de que l'organització en qüestió (Serveis socials de Barcelona) treballa situacions similars a les de pobresa desapercebuda i té els professionals necessaris per interpretar i fer servir el protocol.

Finalment, cal dir que el grau de viabilitat del protocol augmentarà a mesura que aquest s'avalui, es validi i s'aculli com a eina per als educadors i educadores que han d'acompanyar a persones que es troben en situació de pobresa desapercebuda. De manera que a curt termini, el protocol sembla ser viable per tot el que s'ha esmentat en aquest apartat i per comprovar si aquest continua sent igual o més viable, caldria fer un procés d'avaluació real d'aquest.

¹⁷ Així ho han afirmat en el Focus Group. A més s'espera que en l'avaluació aquestes validin el resultat final.

5.5. Comunicació, promoció i difusió

La manera de donar a conèixer el protocol d'actuació per a l'abordatge de la pobresa desapercebuda, seria mitjançant tres actuacions clau:

- La difusió i promoció de l'eina a les xarxes socials de la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Barcelona. Per fer-lo s'explicaria el protocol en forma de publicació dos cops a l'any, una a l'inici de la posada en marxa i, un altre a final d'any. Les xarxes que s'utilitzarien serien Twitter (www.twitter.com/gencat i [Perfil / Twitter](#)), [Facebook](#) i [Instagram](#).
- L'explicació de l'eina a les pàgines web oficials dels organismes (<https://web.gencat.cat/ca/inici> i www.barcelona.cat/es/). A més de destinar una pàgina de la web explicant l'eina del protocol, s'inclouria un anunci en la pàgina principal, perquè quan s'entrés en la web aparegués el recurs com a novetat.
- La publicació d'un article acadèmic en la Revista d'Educació Social (RES). L'article seria un resum del procés de creació del producte i dels resultats obtinguts en la validació i prova pilot d'aquest. Per aconseguir-lo, es contactaria amb RES mitjançant la seva [web](#).

Totes aquestes accions corresponents a la comunicació, promoció i difusió del producte es durien a terme un cop s'hagués confirmat que aquest és útil i eficaç, és a dir, quan després d'haver realitzat la corresponent avaluació, es posés en marxa el procés d'utilització real del protocol.

6. Conclusions

El procés dut a terme per a l'elaboració del TFG i del protocol ha sigut satisfactori en quant que s'ha aconseguit fer el producte en el temps previst, els resultats obtinguts són els esperats des de l'inici i ambdós donen resposta als objectius plantejats.

Les conclusions de tot això, s'han dividit en quatre subapartats, en els quals s'indican aspectes relatius al TFG i, alhora, del producte: les conclusions tècniques que fan referència a aquells elements rellevants del procés; les personals, que mostren la meua opinió al respecte; les limitacions que m'he trobat al fer-los; i, les conclusions prospectives, en les quals es dona una visió crítica de les línies de futur del producte.

6.1. Conclusions tècniques

El TFG es fonamenta del terme de pobresa desapercibuda, el qual neix de la correlació de diferents elements empírics com la perspectiva multifactorial i multidimensional de la pobresa (Hernández, 2008), la complexitat i incidència en diferents àmbits de la vida (INE. Instituto Nacional de Estadística, 2007), la interrelació amb la desigualtat i l'exclusió social (Renes, 1993) o, dels seus eixos principals: necessitat, estàndard de vida, insuficiència de recursos i violació de drets (Stezano, 2021).

Aquest terme s'ha validat i corroborat amb el testimoni de les participants en el FG i a les enquestes, ambdues accions principals en el desenvolupament del producte.

El producte contempla que les dificultats econòmiques són la base d'altres dificultats derivades d'aquestes, de manera que dona una resposta mitjançant accions dirigides als mecanismes socials que produeixen desigualtat i generen exclusió (Renes, 1993).

Més concretament, fa una anamnesi àmplia i completa de la situació de la persona mitjançant una exploració. Posteriorment, inicia un pla de treball individualitzat en el qual, per una banda, es mitiga el pes econòmic dels diversos àmbits d'incidència i, per altra banda, es fa un acompanyament socioeducatiu al respecte per evitar caure en accions assistencials i puntuals que no resolen realment el problema.

Per fer-lo, es parteix d'una personalització real en la qual els criteris i requisits per acollir-se a l'eina són únicament que la persona tingui dificultats econòmiques, ja que el que es vol amb el protocol és donar respostes reals i millorar la qualitat de vida de les persones en situació de pobresa desapercibuda. En la mateixa línia, amb l'objectiu que la persona

confiï, s'expressi obertament i cregui en els resultats esperats amb la utilització del protocol, es complirà amb el secret professional, però a llarg termini.

Alguns aspectes que s'aconsegueixen amb el protocol, a banda dels objectius generals i específics, són: el foment de xarxes de suport i socialització, la presa de consciència de la situació, l'oportunitat de créixer i de transformació.

Pel que fa als resultats obtinguts en les tres principals accions per al desenvolupament del protocol (entrevista, FG i enquestes) cal reconèixer que aquests han sigut satisfactoris tant tècnicament perquè han aportat contingut i aspectes de qualitat i utilitat per al TFG, com personalment, ja que han superat les expectatives que es tenien d'aquests.

Finalment, cal dir que el protocol dona resposta a necessitats que van sorgir expressament en el FG, de manera que, d'alguna manera, es reforça la satisfacció del TFG. Per exemple, enfront de la demanda de tenir accés a suport psicològic subvencionat fora de la via pública, es proposa l'alternativa d'un servei econòmic a la facultat de psicologia; per al servei d'acolliment per a la cura d'infants es proposa el programa Concilia; per a poder revertir progressivament les dificultats financeres, es planteja l'EdEc.

6.2. Conclusions personals

Personalment, considero que la realització del TFG i del protocol m'ha servit per a aprofundir en conceptes propis de la carrera com serien l'exclusió social o les desigualtats, per conèixer molts recursos útils per al futur com a educadora social com els que es presenten a la part d'intervenció del protocol i, alhora, m'ha servit per entendre una mica més quin és el funcionament dels SSB.

Al llarg del treball, hi ha hagut moments més difícils que d'altres. Per exemple, la redacció del marc teòric va ser llarga i complicada, donada la gran dimensió de la temàtica. Cal dir que també m'he autoexigit molt per fer-lo, perquè la naturalesa del TFG neix d'una motivació personal i això, ha fet que em pressionés i estressés molt a vegades. A banda d'això, estic molt contenta amb el resultat obtingut i crec en el producte que he creat.

Finalment, voldria esmenar algunes de les reflexions que m'han sorgit al llarg de la realització del treball:

- Existeix desinformació per part dels mateixos professionals de l'Educació Social ,i per això no es genera l'impacte esperat en els acompanyaments de casos de pobresa desapercebuda?
- Hauríem de tenir el punt de vista i el bagatge dels temes relatius a TS més presents en la feina dels ES, per tal de poder fer un millor acompanyament a les persones?

6.3. Limitacions

Pel que fa a les limitacions que he tingut, cal destacar-ne tres:

- Extensió del treball: considero que el fet que la modalitat del TFG sigui de producció no comporta que aquest tingui un nombre tan reduït de pàgines. Jo m'he vist condicionada en aquest sentit, ja que la temàtica en la qual he aprofundit és extensa i la precisió amb què l'he treballada han requerit un nombre de pàgines alt.
- Temps disponible: donada la meva situació personal en la qual he hagut de compaginar dues feines amb la totalitat d'assignatures de quart, ha sigut difícil trobar espais per a l'elaboració del TFG. Així i tot, ho he viscut com un aprenentatge de creixement personal.
- Finalment, com he explicat anteriorment, autoexigència i estrès.

6.4. Conclusions prospectives

El pronòstic que faig del meu TFG és positiu, ja que considero que com a Treball de Final de Grau és adequat i complet.

Pel que fa a la viabilitat del producte en el mercat, opino que és molt difícil saber-ho sense haver validat i avaluat el producte en si. De totes maneres, crec en el producte que he fet i considero realment que és útil per a la tasca pel qual està pensat, ja que dona resposta a una doble necessitat. A banda d'això, crec que serà difícil posar-lo en marxa de la manera com es té pensat, a causa de la gran concreció d'aquest en un territori en concret, a la necessitat d'un professional de l'ES per ser-lo servir i a la individualització de l'eina en cada cas.

7. Referències bibliogràfiques

Ajuntament de Barcelona. Serveis Socials. (s. d.). *Atenció social bàsica*. Recuperat el 2022 de <https://ajuntament.barcelona.cat/serveissocials/ca/canal/atencio-social-basica>

Ajuntament de Barcelona. (s. d.). *Barcelona.cat*. Recuperat el 2022 de <https://www.barcelona.cat/es/>

Ajuntament de Barcelona. (s. d.). *Guia de serveis de Barcelona*. Recuperat el 2023 de <https://ajuntament.barcelona.cat/guiadeserveis/ca/>

Ajuntament de Barcelona [@barcelona_cat]. (s. d.). *Perfil* [Perfil d'Instagram]. Instagram. Recuperat el maig de 2023 de https://www.instagram.com/barcelona_cat/?hl=es

Barcelona [@barcelona_cat] (s. d.). *Tweets* [Perfil de Twitter]. Twitter. Recuperat el maig de 2023 de https://twitter.com/intent/follow?original_referer=https%3A%2F%2Fajuntament.barcelona.cat%2F&ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Ebuttonembed%7Cwtterm%5Efollow%7Ctwgr%5Ebarcelona_cat&screen_name=barcelona_cat

Cabrera, P. (2002). *Un techo y un futuro. Buenas prácticas de intervención social con personas sin hogar*. Barcelona: Icaria.

CGCEES, C. G. de C. de E. y E. S. (2007). *Documents professionalitzadors. Definició d'Educació Social. Codi deontològic de l'educador i l'educadora social. Catàleg de Funcions i Competències de l'educadora i l'educador social*. ASOCIACIÓN ESTATAL DE EDUCACIÓN SOCIAL - ASEDES. <https://www.ceesc.cat/el-ceesc/documents-professionals>

Constitución española (BOE núm.311, de 29 de diciembre de 1978).

CRAI. Centre de Recursos per a l'Aprenentatge i la Investigació. (s. d.). *Citacions bibliogràfiques*. Universitat de Barcelona. Recuperat el 2022, de <https://crai.ub.edu/ca/que-ofereix-el-crai/citacions-bibliografiques>

Declaración Universal de Derechos Humanos (1948). Recuperat de <https://www.un.org/es/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

EAPN. (2022). *XII Informe. El Estado de la Pobreza en España. Seguimiento de los indicadores de la agenda UE 2030. 2015-2021* (12º; p. 257). <https://www.eapn.es/estadodepobreza/index.php>

Eduso.net. (s. d.). *Eduso.net*. Recuperat el 2023 de <https://www.eduso.net/>

Enciclopèdia. (s. d.). *Societat de la informació*. Recuperat l'abril de 2023 de <https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/societat-de-la-informacio>

Esteban Yago, M. A., i Losa Carmona, A. (2015). *Guía básica para interpretar los indicadores de desigualdad, pobreza y exclusión social*. EAPN ESPAÑA.

Euroestat. (s. d.). *Euroestat. Information on data. Why should quality of life be measured?* Euroestat. Recuperat el 2022 de <https://ec.europa.eu/eurostat/web/quality-of-life/data?language=es>

Euroestat. (2021). *Guide to statistics in European Commission development cooperation*. Recuperat el 2022 de <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/13590301/KS-GQ-21-014-EN-N.pdf/11cc1e2f-49b6-14d3-4102-5ecaa4c91049?t=1634655614188>

M, F. (2022, diciembre 22). *Abordament de la pobresa des dels Serveis Socials Bàsics de Barcelona* [Comunicación personal].

Folgueiras, P. (2016). Técnica de recogida de información: La entrevista. *Dipòsit digital de la Universitat de Barcelona*. 1-11. <https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/99003>

Fuenmayor, A., i Granell, R. (2011). *La política de lucha contra la pobreza y la exclusión social. simulación y evaluación de las políticas estatales y autonómicas*. Ministerio de Empleo y Seguridad social.

Garros, M. C. i Borla, S. (2020). *Ambiente y pobreza: Una mirada interdisciplinaria*. Ediciones Universidad Católica de Salta.

Gencat [@gencat] (s. d.). *Tweets* [Perfil de Twitter]. Twitter. Recuperat el maig de 2023 de www.twitter.com/gencat

Generalitat de Catalunya. (s. d.). *Pàgina d'inici*. Recuperat el 2022 de <https://web.gencat.cat/ca/inici>

Generalitat de Catalunya. (s. d.). *Inici*. [Pàgina de Facebook]. Facebook. Recuperat el maig de 2023 de <https://www.facebook.com/gencat>

Generalitat de Catalunya. (s. d.). *Tinc pocs recursos*. Recuperat el 2023 de <https://web.gencat.cat/ca/situacions-de-vida/familia/tinc-pocs-recursos/index.html>

Generalitat de Catalunya. Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya. (s. d.). *Protocol d'àmbit comunitari de prevenció, detecció i intervenció davant situacions d'absentisme*. Recuperat el 2023 de <https://xtec.gencat.cat/ca/centres/projeducatiu/convivencia/protocols/absentisme/>

Generalitat de Catalunya. Departament de drets socials. (s. d.). *Protocols d'actuació*. Recuperat el 2023 de [Protocols d'actuació. Departament de Drets Socials \(gencat.cat\)](https://web.gencat.cat/ca/Departament-de-drets-socials/Protocols-d-actuacio)

Gómez, M. (2004). *Evaluación de los servicios sociales*. Gedisa.

Hernández, M. (2008). *Exclusión social y desigualdad*. edit.um. Ediciones de la Universidad de Murcia. <https://www.um.es/documents/1967679/1967852/Libro-Exclusion-social-desigualdad-08.pdf/b3392fe8-ca07-44d4-8833-2a2124a3b190>

Hilda, C i Vargas, C. (2017). *Manual de análisis de contexto para casos de violaciones a los Derechos Humanos*. FLACSO MÉXICO. <https://archivos.juridicas.unam.mx/www/bjv/libros/12/5766/10.pdf>

INE. Instituto Nacional de Estadística. (s. d.). *Página inicial*. Recuperat el 2023 de <https://www.ine.es/>

INE. Instituto Nacional de Estadística. (2007). *La pobreza y su medición. Presentación de diversos métodos de obtención de medidas de pobreza*. <https://www.ine.es/daco/daco42/sociales/pobreza.pdf>

- INE. Instituto Nacional de Estadística. (2021). *Encuesta de Condiciones de Vida (ECV). Año 2021 Resultados definitivos*. https://www.ine.es/prensa/ecv_2021.pdf
- INE. Instituto Nacional de Estadística. (2021). *Indicadores de Calidad de Vida. Dimensión 1. Condiciones materiales de vida. 1.1. Condiciones económicas*. https://www.ine.es/ss/Satellite?L=es_ES&c=INESeccion_C&cid=1259944504067&p=1254735110672&pagename=ProductosYServicios%2FPYSLayout¶m1=PYSDetalleFichaIndicador¶m3=1259947308577
- Instituto Geográfico Nacional. (2019). *Atlas Nacional de España. Capítulo 23 España en el contexto geográfico mundial*. <http://atlasnacional.ign.es/wane/ANE:Descargas>
- Kitzinger, J. (1995). *Introducing Focus Groups*. Sage Publications Ltd.
- Llei 12/2007, de 11 de octubre, de Serveis Socials, BOE, núm. 266, 06 novembre 2007, p. 1-58. (2007). <https://www.boe.es/buscar/pdf/2007/BOE-A-2007-19189-consolidado.pdf>
- Llei 19/2021, del 20 de desembre, per la que s'estableix l'ingrés mínim vital, BOE, núm. 304, de 21 desembre 2021, p. 1-58. (2021). <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2021-21007>
- Meneses, J. (s. d.). El cuestionario. Universitat Oberta de Catalunya. <https://femrecerca.cat/meneses/publication/cuestionario/cuestionario.pdf>
- Renes, V. (1993). *Luchar contra la pobreza hoy*. Madrid: HOAC.
- Seguridad Social. (s. d.). *Trabajadores - Prestaciones y pensiones*. Recuperat el 2023 de <https://www.seg-social.es/wps/portal/wss/internet/Trabajadores/PrestacionesPensionesTrabajadores/12778>
- Stezano, F. (2021). *Enfoques, definiciones y estimaciones de pobreza y desigualdad en América Latina y el Caribe. Un análisis crítico de la literatura*. CEPAL. Comisión Económica para América Latina y el Caribe. https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/46405/4/S2100026_es.pdf

Tercer Sector. (s. d.). *Qui som - Les nostres entitats*. Recuperado el 2023 de <https://www.tercersector.cat/qui-som/les-nostres-entitats>

Towsend, P. (1979). *Poverty in the United Kingdom. A Survey of Household Resources and Standards of Living*. Hardmondsworth: Penguin.
<https://www.poverty.ac.uk/system/files/townsend-book-pdfs/PIUK/piuk-whole.pdf>

Verdugo, M. Á., Arias, B., Gómez, L. E., i Schalock, R. L. (2008). *Manual d'aplicació de l'Escala Gencat de qualitat de vida*. Generalitat de Catalunya.
<https://inico.usal.es/documentos/EscalaGencatManualCAST.pdf>

Proposición de Ley integral contra la pobreza y la exclusión social, Boletín Oficial de las Cortes Generales, núm. 296-1, p.1-35, (2018). [122/000256 Proposición de Ley integral contra la pobreza y la exclusión social. \(congreso.es\)](#)

8. Annexos

8.1. Resultats extrets de l'entrevista realitzada a M.F.

Abordament des de SSB	
Què feu quan us arriba una persona o una família que viu una situació de pobresa, sigui del tipus que sigui?	Per valorar si donem la possible ajuda o no, fem una entrevista personal amb la persona i tenim en compte el que hi demana (necessitats sentides). A banda d'això, fem un diagnòstic professional per veure les causes per les quals la persona no pot fer front a les despeses de la vida diària: fem una revisió real dels seus ingressos i despeses, i valorem la seva situació personal i familiar. Si finalment donem l'ajut poden passar dues coses: la persona soluciona la seva situació perquè la seva necessitat era puntual o, en la majoria dels casos, no se soluciona la situació. Quan no se soluciona, s'inicia un pla de treball (on s'estableixen diferents objectius i recursos, amb espais de trobada, per intentar canviar la seva situació) amb la persona en qüestió per tal que sigui autònoma en tots els àmbits de la seva vida.
Hi ha algun protocol d'actuació amb persones?	No hi ha cap establert per l'administració en general. Tenim un aplicatiu a on fas la valoració de l'ajut, introdueixes les dades de la persona, es fa el diagnòstic professional de per què necessita l'ajut i per a què farà servir els diners.
Quins objectius, en clau socioeducativa, diries que es treballen des de SSB si hi ha pobresa?	Depèn de cada cas i del pla de treball que s'estableixi.
Trobes a faltar res que no s'estigui fent des de SSB per abordar la pobresa?	Des de SSB es fa tot el que es pot. El que sí que hauria d'haver-hi (en altres països hi ha), és una renda garantida de ciutadania, independentment de la situació socioeconòmica que es tingui. D'aquesta manera no s'arribaria a índexs tan baixos de pobresa perquè la gent tindria les necessitats bàsiques cobertes i podrien optar a fer altres coses que no fossin subsistir.
Perfil/característiques de les persones	
Quin tipus d'usuaris teniu?	Això és un mite. Qualsevol persona es pot trobar en una situació de vulnerabilitat. Sí que és veritat que hi ha un perfil que són més vulnerables i que tenen moltes carències de molts tipus.

Quins altres aspectes, a més de l'econòmic, diries que afecten en la seva situació?	Qui té dificultats econòmiques, té dificultats a altres aspectes de la seva vida. Afecta la situació socio-relacional, sociolaboral, l'educació...
Quan detecteu que hi ha una situació de pobresa, quins són els aspectes pel qual les famílies han acudit realment?	Ara ja no ve molta gent per temes de pobresa energètica perquè hi ha una oficina habilitada específicament per resoldre aspectes relacionats amb els subministraments (aigua, llum, gas). Ara: problemes relacionats amb l'habitatge (per accedir, condicions, per mantenir)
Conceptualització	
Quin terme feu servir per referir-vos a això?	Persones amb dificultats econòmiques Situacions precàries Persones que passen per una situació x Pobresa: No
Quin tipus de pobresa diries que és la més comuna, entre les persones que us arriben a SSB?	La pobresa és la demanda més recurrent a SSB (pagar un habitatge, factures de subministrament, mantenir als fills...); l'absoluta
Quins paràmetres teniu en compte a l'hora de determinar una situació de pobresa?	No s'utilitzen ni paràmetres ni criteris per determinar la situació de cap persona perquè els temes econòmics mai són objectius; sempre està lligat a molts factors d'entorn. A la que estandarditzem una manera de fer un ajut econòmic posant requisits, perdem l'oportunitat d'ajudar a moltes persones.
Quins recursos, que complementin els ajuts econòmics de serveis socials, existeixen per a la ciutadania amb relació a la pobresa?	Pobresa energètica a l'oficina de l'habitatge de Bcn. Altres entitats grans com Caritas o creu roja Web de la generalitat de benestar (i a l'Ajuntament de Barcelona): prestacions i ajuts de dret (IMV)
Punt de vista de l'educadora social/ rol de l'educadora social	
Quina cabuda té l'educador/a social per abordar la pobresa? Des de quin lloc ho fa?	La feina del TS i l'ES està diferenciada: ES: Es dediquen més a la franja de joves, adolescents i infància. Temes socioeducatius: cura dels nens/es (exemple: colònies), independència dels joves, parentalitat, aspectes lúdics, formació professional, recerca de feina...

	• TS: Els treballadors/es socials fan aspectes que no són només socioeducatius, com l'atur o l'habitatge.
Com a educadora, si haguessis de crear tu el protocol, què diries que és el més rellevant a treballar amb les famílies?	Protocol (recurs) de diagnòstic: entès com: què ha d'explorar l'educadora social i quins recursos té per poder millorar la qualitat de vida de la persona a la qual acompanya. Per poder fer un bon acompanyament es necessita fer un bon diagnòstic, per poder explorar tots els camps de la vida de la persona que es té davant (Exploració de la seva situació): • Qüestions personals i psicològiques (competències) • Entorn més proper (família, amics, veïnat, barri, parella) • Necessitats bàsiques (higiene, alimentació...) • Capacitats ocupacionals i formatives • Estat de salut Amb tot això es faria una bona anamnesi. Després es mirarien els factors de risc i de protecció, i s'acabaria realitzant un pla de treball.
Cloenda	
Se t'acudeix alguna persona o recurs, per tal de poder continuar tirant el fil?	Llei de SSB https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/ca/estudis-i-recerques-aplicades-comunitat-de-recerca-i-coneixement?title=pobresa&field=tematiques_comunitat_de_re tid=All&sort_by=title&sort_order=ASC Observatori Barcelona

Figura 16. Conclusions extretes de l'entrevista. (Elaboració pròpia)

Notes. El primer abordatge que es fa sempre és econòmic. Però tu treballes a llarg termini, de manera que vols l'autonomia (econòmicament) en tots els seus àmbits, és a dir, que tingui la capacitat suficient (formativa, d'oportunitats) per poder sostenir-se ella mateixa. A SSB la persona ha de justificar per a què necessita l'ajut econòmic. Aquest és un dret subjectiu i està subjecte a un diagnòstic professional (prescripció professional). Es tracta d'un acte administratiu en el qual a una persona física se li donen uns diners que són públics i que estan sotmesos a una fiscalitat per part d'intervenció. Aquest ajut està contemplat a la Llei de SSB. No es donen prestacions, perquè són un dret objectiu i universal en el qual has de complir uns requisits per optar-hi a una. Exemples: atur, PNC.

8.2. Guió inicial del Focus Group

Total de les fases	Durada	Conducció de la conversa	Preguntes o temes a tractar
Fase 1 Introducció a la temàtica	10'	Ensenyar i explicar la definició de pobresa desapercebuda i l'esquema.	Presentar el terme de pobresa desapercebuda, així com els objectius del Focus Group i aspectes formals d'aquest (confidencialitat, anonimat, fi acadèmic, permís per enregistrar).
Fase 2 Presentacions de les participants	5'	Posar en valor allò que diuen.	Convidar les participants a fer una breu presentació d'elles i la seva situació en l'actualitat.
Fase 3 Temàtica a tractar	45'	En cas que fos necessari reconduir la conversa amb: • problemàtica estructural • efectes negatius de les dificultats econòmiques • desculpabilització • falta d'eines per resoldre la situació, no accés a informació, normalització equivocada de la situació	Aprofundir en la temàtica exposant diferents qüestions: 1. En què us han repercutit a vosaltres les dificultats econòmiques per les quals heu passat? 2. Quins diríeu que són les causes de trobar-se en aquesta situació? 3. Quines són les coses que dueu a terme en el vostre dia a dia, que us permeten minimitzar aquestes conseqüències negatives? 1. Quins recursos coneixeu ara mateix que puguin servir per a millorar la vostra situació? 2. Són suficients? Estan a l'abast de tot el món? Es coneixen en general? 4. Què creieu que us podria ajudar a millorar el vostre dia a dia?
Fase 4 Dinàmica grupal	20'		Realitzar la dinàmica grupal que consisteix en què les participants realitzin un esbós de protocol per abordar la pobresa en qüestió, plantejant la següent qüestió: Com ha de ser aquest protocol? Què ha d'incloure o tenir en compte?
Fase 5 Tancament	10'		Recollir les aportacions de les participants i agrair la seva participació.

Figura 17. Guió inicial del Focus Group. (Elaboració pròpia)

8.3. Matriu d'anotacions dels resultats del Focus Group

Repercussió de les dificultats econòmiques
- Quan conflueixen diverses situacions de risc com a violència masclista, infància en risc, salut mental, entre altres, la situació econòmica de la persona es veu empitjorada substancialment. - El factor econòmic és determinant en el dia a dia de les persones en aspectes com la possibilitat d'estudiar o complir somnis en l'àmbit professional. (Encara que M.J. va canviar el seu àmbit laboral per un menys remunerat per satisfacció personal, reconeix que el que més ha notat és tenir menys ingressos) - L.P.: Entramat de situacions de desemparament i risc d'exclusió social que promouen una baixa qualitat de vida, situacions de sensellarisme, repercussió en la salut física i mental. A causa dels requisits existents en ajudes com (la de fins a joves de vint-i-un anys) S no aconsegueix accedir a aquestes malgrat la seva situació de risc d'exclusió social greu. - Repercussió de les relacions inestables afectives (familiars) en la situació de la persona. Aquí hi ha implicats diversos factors: responsabilitat afectiva, dependència econòmica, maltractament psicològic, relacions de poder. Exemples: la mare de L.P. posa el pis al seu nom com un favor i la seva àvia l'ajuda a pagar-lo, quan aconsegueix un treball per a deixar de dependre d'elles i els demana quedar-se amb el seu fill un parell d'hores mentre treballa es neguen// D.O. no pot aconseguir un treball malgrat tenir titulació perquè la seva mare es queda sense paga. - "El tema econòmic repercuteix en el tema anímic" (D.O.) - "Vull estudiar, però no sé què fer perquè no tinc diners" (D.O.) - "Sense cash no pots gaudir dels teus drets fonamentals com estudiar, independitzar-se, benestar del teu fill..." (MJ. T.) - Com tot està regit des d'un punt de vista capitalista la falta de diners repercuteix en tot. Exemple: no puc anar a prendre un cafè (oci). També és important tenir en compte les conseqüències que això causa. - La situació financera no permet invertir en qualitat en necessitats bàsiques com a calçat o roba. Això fa que comprem moltes vegades i les coses no durin prou. S'opta per quantitat en comptes de qualitat.
Causas de la situació de pobresa desapercebuda
- D.O.: límits per a aconseguir diners deguts a la situació familiar a casa, si treballa li lleven la paga a la seva mare i això ocasionaria empipaments i malestar en la llar. - Una de les causes que les participants esmenten sobre la seva situació és la impossibilitat real de treballar, de manera que al no treballar la capacitat de treball (buscar com es diu l'indicador d'això) de la persona i el seu poder adquisitiu disminueixen i es veu embussat. Exemples: S no pot treballar perquè no troba un treball que pugui combinar amb la cura del seu fill de 6 anys; D.O. perquè si no li retiren la paga a la seva mare.
Maneres actuals de suportar la situació
- Font d'ingressos: en negre (economia submergida), ajudes, petits treballs esporàdics que D.O. pot realitzar sense que retirin la paga a la seva mare, ajuda econòmica de la parella de D.O.// paral·lelament la seva mare no li sustenta des dels 21: situació precària. - La forma a la qual les persones acaben recorrent per a aconseguir satisfer les seves necessitats és la il·legal o alegal. Per exemple: aconseguir que una altra persona et deixi el seu contracte per a llogar un habitatge o treballar en negre.

Recursos coneguts actualment
Ajudes violència de gènere: certificat Ingrés mínim vital Ajuda per monoparentalitat Beques i ajudes estudis Assessorament gratuït en els centres cívics Pobresa energètica Habitatge: apuntar-se en diferents municipis INEM. Sepe Certificat de professionalització Assegurança mèdica escolar (si l'administració està col·lapsada...) Dret a Càritas Ajuda per comprar roba la Caixa, traspàs de roba
Opinió sobre els recursos existents
- “Les ajudes no són suficients. Si la teva situació no et permet treballar no arribes a sortir del bucle”. - Descontentament general per com s'han gestionat des de serveis socials la situació. “No et volen ajudar” - Diuen que perquè t'ajudin has de trobar-te a persones professionals que s'involucrin i vegin més enllà de les dificultats - Si no aquestes molt malament, en una situació greu (sense casa sense tutela del fill ...) no et paren esment ni t'ajuden. - Els criteris de les ajudes no han de ser objectius i rotunds, cal analitzar la situació de la persona en profunditat i promoure el seu benestar: no pot ser que per no tenir un requisit no pugui accedir a elles i la seva situació empitjori, així no se surt del bucle
Necessitats expressades per las participants per millorar la situació
- Demanen atenció personalitzada sense patrons marcats pel sistema, vincle real, crear habitatge social real amb un pagament ajustat a la situació financera del moment. - Habitatge social - Coses reals
Aportacions de les participants per millorar la situació
- M.J: “la solució es buscar la manera de encauzar, de sortir del bucle”. - “Si tu consigues una base econòmica estable que te permita ... tú puedes tener tu independencia y tu vida” (L.P.) - Les participants expressen que el que realment ajuda a sortir del sot és que t'informin de coses que no sàvies i que potser et poden funcionar. L'orella-boca, el Focus Group, per exemple.
Descripció de les participants sobre la seva situació
- Esmenten diverses vegades trobar-se en un bucle psicològic en el qual és difícil sortir, a causa de temes econòmics com no aconseguir treball a causa de la situació familiar, substituir l'adquisició d'articles de qualitat mitjana a causa de l'elevat preu d'aquests per articles de mala qualitat o no aconseguir pagues per no complir requisits estandarditzats que no donen resposta a la seva situació real. (- AVANÇAR!!!) - Culpabilitat per la situació. + pressió de la culpabilització de la societat (és la teva culpa, perquè mou-te, cerca un treball...). - Les participants expliquen no haver-se expressat obertament en els serveis socials per por de les repercussions que la seva situació podria comportar en els àmbits jurídic-polític, personal i soci-relacional. Per exemple, S per por que la DGAIA li retiri la tutela del seu fill.

- Veure la part positiva d'aquesta situació: enriquiment, creixement personal, nodrir-se, recursos per a suportar la situació
- Les participants expressen reiteradament el paper de la societat i els manaires en l'assumpte, classe alta... Com aproximar una mica tan abstracta i llunyà a la realitat?
- Preocupació constant, ansietat hipernerviosa... encara que tinguis una ratxa bona, estàs alerta, insegura, no t'ho creus o saps que tornarà una cosa negativa.

Figura 18. Matriu de recollida de dades del Focus Group. (Elaboració pròpia)

8.4. Fitxes resultants de l'enquesta prèvia al FG de les participants

Dades personals de la participant	
Nom de la participant	S.C.
Edat	35
Lloc de residència	Sant Adrià de Besós
Ocupació	Coordinadora d'educació
Estudis	Grau Universitari
Font principal d'ingressos	1000
Opinió de la participants sobre la temàtica	
En quin grau et sents identificada amb el terme de pobresa desapercebuda? Per què?	
“Regular, porque siempre resuelvo las necesidades primarias con una cantidad de dinero en el que el mes siguiente tengo que luchar para que la primera necesidad no falte”.	
Creus que aquesta situació condiciona la teva qualitat de vida? Per què?	
“Sí, porque tengo que privar de unas cosas para solventar otras necesidades más priorizadas”.	
En quins àmbits diries que aquesta pobresa t'afecta?	
Àmbit personal Àmbit sociolaboral i ocupacional Àmbit socio-relacional Àmbit jurídic-legal	
Quins dels següents aspectes s'han vist afectats o bloquejats per la pobresa desapercebuda?	
Transcurs normal de la quotidianitat Gaudir òptimament de benestar Accessibilitat a recursos i serveis	
T'ha generat processos d'exclusió social i/o desigualtats? Justifica per què en qualsevol dels casos	
“Sí, porque no he tenido una nómina con un sueldo "estable" o el caso contrario por tener un nómina no he tenido ayuda urgente”.	

Figura 19. Fitxa de la participant S.C. (Elaboració pròpia)

Dades personals de la participant	
Nom de la participant	A.M.
Edat	22
Lloc de residència	Barcelona
Ocupació	Auxiliar d'infermeria
Estudis	Cicle mitjà o superior
Font principal d'ingressos	De treballar al Hm Sant Jordi
Opinió de la participants sobre la temàtica	
En quin grau et sents identificada amb el terme de pobresa desapercebuda? Per què?	
“En un grado alto, me duele ver a la gente con dificultades económicas, sociales... Nadie debería de pasar esas necesidades que deberían de ser básicas y aptas para todo el mundo. Mi situación económica no es muy alta, pero me da para tener una calidad de vida básica”.	
Creus que aquesta situació condiciona la teva qualitat de vida? Per què?	
“A veces sí, me gustaría poder optar al estudio que quiero, y darle lo que merece a mis padres, y a veces es frustrante ver como el esfuerzo de uno no se refleja económicamente ni en lo que querría optar uno”.	
En quins àmbits diries que aquesta pobresa t'afecta?	
Àmbit personal Àmbit sociolaboral i ocupacional	
Quins dels següents aspectes s'han vist afectats o bloquejats per la pobresa desapercebuda?	
Transcurs normal de la quotidianitat Gaudir òptimament de benestar Igualtat d'oportunitats	
T'ha generat processos d'exclusió social i/o desigualtats? Justifica per què en qualsevol dels casos	
“Tengo que dar gracias que no he sentido exclusión ni desigualdad, pero si me he sentido mal por no poder realizar los estudios pertinentes por falta de economía”.	

Figura 20. Fitxa de la participant A.M. (Elaboració pròpia)

Dades personals de la participant	
Nom de la participant	L.P.
Edat	26
Lloc de residència	Santa Coloma de Gramanet
Ocupació	Estudiant
Estudis	Cicle mitjà o superior
Font principal d'ingressos	Subsidi
Opinió de la participants sobre la temàtica	
En quin grau et sents identificada amb el terme de pobresa desapercebuda? Per què?	
“ A día de hoy un 85% porque después de mucho tiempo, hace dos años que empiezo a tener un poco de estabilidad”.	
Creus que aquesta situació condiona la teva qualitat de vida? Per què?	
“Si, porque no he podido tener las mismas salidas que otras personas, y he trabajado en sitios que no tenían unas buenas condiciones laborales para poder comer a final de mes”.	
En quins àmbits diries que aquesta pobresa t'afecta?	
Àmbit personal Àmbit sociolaboral i ocupacional Àmbit sanitari Àmbit socio-relacional Àmbit jurídic-legal	
Quins dels següents aspectes s'han vist afectats o bloquejats per la pobresa desapercebuda?	
Transcurs normal de la quotidianitat Gaudir òptimament de benestar Igualtat d'oportunitats	
T'ha generat processos d'exclusió social i/o desigualtats? Justifica per què en qualsevol dels casos	
“ Si, básicamente sería lo que he comentado en las preguntas anteriores, he llegado a dormir varios días en la calle, y muchas veces ni siquiera comía”.	

Figura 21. Fitxa de la participant L.P. (Elaboració pròpia)

Dades personals de la participant	
Nom de la participant	MJ. T.
Edat	51
Lloc de residència	Barcelona
Ocupació	Monitora de lleure
Estudis	Batxillerat
Font principal d'ingressos	El treball del meu marit
Opinió de la participants sobre la temàtica	
En quin grau et sents identificada amb el terme de pobresa desapercibuda? Per què?	
“Últimamente mi poder adquisitivo ha ido mermando creando dificultades para llegar a final de mes”.	
Creus que aquesta situació condiciona la teva qualitat de vida? Per què?	
“ Totalmente, porque estás continuamente pendiente de lo que hay en la cuenta, de los precios y de tener los pagos al día, ocasionando una tensión y un estrés”.	
En quins àmbits diries que aquesta pobresa t'afecta?	
Àmbit personal Àmbit sanitari Àmbit socio-relacional	
Quins dels següents aspectes s'han vist afectats o bloquejats per la pobresa desapercibuda?	
Gaudir òptimament de benestar Igualtat d'oportunitats Accessibilitat a recursos i serveis	
T'ha generat processos d'exclusió social i/o desigualtats? Justifica per què en qualsevol dels casos	
“ A menudo renuncias a planes con amigos porque no puedes asumir ese gasto sin que afecte a final de mes”.	

Figura 22. Fitxa de la participant MJ.T. (Elaboració pròpia)

Dades personals de la participant	
Nom de la participant	D.O.
Edat	29
Lloc de residència	Gavà
Ocupació	Estudiar i realitzar tallers de manera molt esporàdica
Estudis	Grau Universitari
Font principal d'ingressos	Pensió paterna
Opinió de la participants sobre la temàtica	
En quin grau et sents identificada amb el terme de pobresa desapercebuda? Per què?	
“ Me siento totalmente identificada. Hay cosas, que aún siendo necesarias y a las cuales debería de haber tenido acceso he tenido que dejar de hacer por cuestiones económicas”.	
Creus que aquesta situació condiciona la teva qualitat de vida? Per què?	
“ Si, limita el acceso a cosas a las que deberíamos tener acceso, aún teniendo un espacio donde vivir”.	
En quins àmbits diries que aquesta pobresa t'afecta?	
Àmbit personal Àmbit sociolaboral i ocupacional Àmbit sanitari Àmbit socio-relacional	
Quins dels següents aspectes s'han vist afectats o bloquejats per la pobresa desapercebuda?	
Transcurs normal de la quotidianitat Gaudir òptimament de benestar Accessibilitat a recursos i serveis	
T'ha generat processos d'exclusió social i/o desigualtats? Justifica per què en qualsevol dels casos	
“ Si, creo que por ejemplo, en mi caso al vivir en casa de mi madre se da por hecho que tengo sustento suficiente, o al menos el básico, y no se me escucha para poder vivir sin necesidad de que me falten cosas como por ejemplo el poder ir al dentista”.	

Figura 23. Fitxa de la participant D.O. (Elaboració pròpia)